

1980'Lİ YILLARDA İNGİLİZ PLANLAMA DENEYİMLERİ¹

Özcan ALTABAN

GİRİŞ

İngiltere'de planlama teriminin ilk kullanılışı 1909 tarihli Konut ve Kent Planlaması Yasası'na kadar geriye gider. Bu yasa ile yerel yönetimlere imar ve gelişme şeması hazırlama yetkisi verilmişti. Keza bu yasa kentsel ve kırsal alanda işçi evleri inşa edilmesini teşvik ediyordu. 1932'ye kadar konut, kent planlama ve yerel yönetimlere ait çeşitli yasalar çıkarıldı. 1932'de Muhafazakar (*Conservative*) Hükümet'in çıkardığı Kent ve Kır Planlama Yasası ile kontrol edilen topraklar çok genişletilmiş oldu. Bütün bu yasalarda esas olan zemin daha çok kamu sağlığı ve konut üzerinde kurulmuştu. Çünkü bu konularda merkezi idarenin ve kamuoyunun ilgisi, tarihi 19. yüzyılın ortalarına kadar giden endüstri devriminin olduğu şehirlerdeki sağlıksız ve aşırı kalabalık yaşama alanları, yoksulluk ve moral çöküntüsü ile ilişkili olarak başlamıştır.

20. yüzyılın ilk yarısında çıkarılan bu yasal çerçeveler bir yandan planlama kuramları ile, diğer yandan gönüllü kuruluşların planlama hareketleri ile desteklenmiştir. Hatta 19. yüzyılın örnek endüstri yerleşmeleri olan New Lanark, Saltaire ve Bourneville'den başlayıp 1940'lara kadar oluşan Letchworth ve Welwyn Garden City örnekleri yasal çerçeveleri geride bırakmıştır. İngiltere'de Bahçe-Şehir yaklaşımı harp sonrası çok rağbet ve taraftar bulmuştur. Ebenezer Howard ve Patrick Geddes bu yaklaşımı kuramsallaştıran çok önemli isimlerdir.

Londra'da Hampstead bahçeli banliyösü ve Lanchester'deki Whythensham bahçeli konut alanı örnekleri de planlama tarihinde önemli yer tutar. Bütün bu örneklerle karşın, dağınık ve yağ lekeli gelişmeler, yol boyu sıralanan sanayi ve konut siteleri, planlamanın etki alanı dışında oluşmuştur.

İngiltere'de planlama sistemine ilk önemli ve kapsamlı çerçeve 1947 tarihli Kent ve Kır Planlama Yasası ile getirilmiştir. Bu yasa ile semt belediyeleri (*County Council*) ve eyalet yönetimi (*County Borough*) planlama otoriteleri olarak tanımlanmıştı. Bu yetkili otoriteler öncelikle kendi alanlarında kapsamlı araştırma yapacaktı. Hangi kent ve köylerin gelişmeye uygun olduğu, hangi

Alındı : 3. 8. 1992
Anahtar Sözcükler: Planlama Pratiği,
Yeni Sağ Politika, Planlama Yaklaşımları,
İngiliz Planlama Sistemi

1. Bu yazı büyük ölçüde, kaynakçada belirtilen 1980'lerde İngiliz planlama sistemi ve uygulamalarına ilişkin araştırmalara dayanılarak hazırlanmıştır.

yerleşmelerin korunacağı, konut ve endüstri için gelişme yön ve alanları, öneri yol ağı, büyük altyapı ve kamusal yapı ile açık alanlar, doğal kaynaklar ve tarım alanlarının gösterilmesi ve bunlara ilişkin plan kararı getirilmesi isteniyordu.

1947 yarasını şekillendiren temel ilkeler şunlardı:

1. Resmi bir plan üretilmeli ve bu bir yasal belge olmalıydı. Bu belge ile nerede ve ne kadar gelişme olacağı belirli bir zaman dilimi için ihtiyaçlara göre belirlenecekti.
2. Bir denetim sistemi getirilmeliydi. Planlamanın görevi gelişigüzel girişimleri önlemek ve yönlendirmektir. Kırsal alanları, kentlerin yayılmasından korumak gerekiyordu. Fakat o tarihlerdeki durum katı korumadan çok gelişmeyi yaratma ve teşvik gerektiriyordu. Dolayısı ile tümünden yasaklayıcı olma yerine yönlendirme asıl amaçtı.
3. Planlama ve kontrol için bir örgütsel yapı oluşturulmalıydı. Bu yapı içinde planlama yetkisi ve kontrol öncelikle yerel yönetimlerin görevi olarak tanımlanmasına rağmen merkezi yönetim planların onay makamı idi ve kamuya açık, soruşturma yetkisi ile donatılmış güçlü bir otorite idi. Bu kapsamlı yasa ile tüm İngiltere'de planlama bir kamu görevi olarak yerleştirildi. Yerel yönetimler ve merkezi yönetim bu görevi yerine getirmek için yeniden örgütlendi.

Fakat pratikte 1947 ile 1955 arasında yerel yönetimlerin hazırladığı planların ancak yarısı onaylanabildi ve tümünün onay işlemi 1960 yılına kadar sürdü. Planlama kontrol sistemi etkili olarak işlemişti. Fakat 1947 yarasına göre hazırlanan planlar eski, statik ve teknik olarak yetersiz kalmıştı.

Planlama sistemindeki bu aksaklık ve gecikmeleri incelemek ve gelecek yirmi yılın ihtiyaçlarını karşılayacak yeni öneri geliştirmek üzere bir komisyon (*Planning Advisory Group*) 1964'de kuruldu ve 1965 yılında hazırlanan rapor hükümete sunuldu. Bu rapordaki önerileri esas alan yeni bir yasa (*Town and Country Planning Act*) 1968 yılında yürürlüğe girdi ve ülkede yeni bir planlama sistemi başlatıldı.

Planlama komisyonu ülkedeki nüfus artışı ve motorlu araç sahipliğindeki çok hızlı artış eğilimlerini dikkate alarak gelişme planlarının öncekine göre çok daha esnek olmasını önermişti. İki kademeli bir planlama getirildi:

- Eyalet planlama (*county planning*) otoritesi olan eyalet meclisleri (*county council*) yapısal plan (*structure plan*) hazırlayacak ve bu planda genel çizgileri ile belirlenen kentsel gelişme, koruma, ulaşım, konut ve rekreasyon politikaları Bakanlıkça onaylanacaktı.
- Yerel planlamadan sorumlu semt belediyeleri *District Council*'ler ise, yapısal plandaki (*structure plan*) temel stratejilere ve politikalara uygun olarak yerel planlar (*local plan*) hazırlayacak ve bu planlar bakanlık onayı gerektirmeden kendi meclislerinde kabul edilecekti. Bu yerel plan o yörenin ihtiyaçlarını karşılayacak arazi kullanım, ulaşım, haberleşme, eğitim, sağlık, dinlenme ve benzeri plan kararları ile donatılacaktı. Ancak bakan onayı gerekmedikçe de bu planların denetimi ve üst ölçekli plan ile tutarlılığı konusunda Bakanlığın güçlü müdahale olanakları saklı tutuldu.

1970'lerin başında yapılan değişikliklere ve yeni yasal düzenlemede uzlaşma ve katılım ön plana çıkmasına rağmen sonuç tatmin edici olmadı. Yerel yönetim, merkezi yönetim ve planlamadaki taraflar arasında uzlaşma olmayınca yapısal ve yerel planlardan beklenen sonuçlar oldukça kararsız ve belirsiz kaldı.

PLANLAMADAKİ KRİZ (1970'den 1980'e)

1970'lerin ortasına gelindiğinde planlama kendi iddia ve hedeflerine ulaşmakta çok geri kalmıştı. Kamuoyunda oluşan görüşler çok olumsuzdu. Bazı çevrelere göre planlama, 1940'lardaki savaş sonrasında yapılmış çevrenin modernizasyonunda olduğu gibi başarıya ulaşmamıştı. Planlama istenmeyen gelişmeleri önlemekte çok yetersiz kalmıştı. Ülke çapında yarım kalmış oto yollar, bitirilememiş yenileme (*slum-clearance*) projeleri, kısmen yenilenmiş fakat yarım kalmış kent merkezleri, ihtiyaç fazlası merkezi büro blokları, endüstrileşmiş yapı teknolojisi ile inşa edilmiş fakat kullanıcıların sevmediği yüksek bloklu kiralık konutlar (*council housing*), tarihi yapıların tahrip edilmesi, hep planlamanın ve planlıncıların başarısızlığı olarak değerlendirilmekteydi. Toplumun çeşitli kesimlerinde örgütlenen gönüllü protesto grupları ve orta sınıftan koruma dernekleri planlamayı acımasızca eleştiriyorlardı. Bitip tükenmeyen bu eleştiriler karşısında planlıncılar savunma yapmakta ve nereden başlamaları gerektiği konusunda çok zorlandılar. Oysa planlamanın gerçek zayıflığı çok abartılı bilgi toplama sürecinden ve aşırı uzmanlaşma iddialarından kaynaklanıyordu. Planlama ve planlıncıların devlet bürokrasisinin doğrudan kontrolü altında olması da başarısızlığı çok etkilemişti.

Planlıncılar profesyonel statülerini korumak için arazi ve gayrimenkul piyasasındaki gelişme ve değişme süreçlerini daha derinliğine öğrenme çabasına ve daha iyi bir 'gelecek' araştırma eğilimine girdiler. Daha ileri giderek kendilerini politika dışı tutma gibi bir teknik savunma yolunu seçtiler. Oysa bu tutum planlıncıları daha güç konumda bıraktı ve 1980'li yılların güçlü çıkar gruplarının politik manevralarına karşı zayıflatı.

Muhalefetin sesi yükseldikçe ve bir türlü durmak bilmeyince planlama sistemi, 1971'deki yasal değişikliklerde de özellikle vurgulanan, öneriler üzerinde kamuoyu ile uzlaşmayı esas alan katılımçılık (*participation*) sloganına bel bağladı.

Planlama disiplini olarak bir seri hedeflerle sıkıca bağlı ve yapılmış çevrenin geleceği ile çok yakından ilgili bir meslek idi. Planlıncının görevi şüpheli kentsoyluları ikna etmek, geçmişten kurtarıp geleceği göstermek, bunun içindeki değişim ve dönüşümleri herkese anlatmaktı.

Protesto hareketleri planlıncıların önerdiği değişim için uzlaşma zemininde ortak görüşlere bir türlü varamıyordu. Muhalefet grupları çok çeşitli çıkarları temsil ediyordu. En çok ses getiren orta sınıf mülk sahipleriydi. Oto yol güzergahlarına, hava meydanlarına, yeşil kuşaktaki konut gelişmelerine karşı çıkıyorlardı. Kentiçi ve merkezdeki eski komşuluklarda oturan işçi sınıfından gruplar da buraların spekülasyon ofis yenilemesi amaçlı yıkımına karşı direnç gösteriyorlardı.

Değişme ve yenilemeye karşı uzlaşma olmaması 1970'lerdeki imar hareketlerini büyük ölçüde engelledi. Fakat bu tür karşı eylemler aynı zamanda korumacılığı da sağladılar. Londradaki ünlü sebze halinin yer aldığı Covent Garden'in ve tarihi Bath kentinin yıkımdan kurtarılmasında veya koruyarak geliştirilmesinde bu hareketler etkili oldular.

1970'lerdeki imar hareketlerinin ölçek ve hızını değiştiren yalnızca kamuoyu baskısı değildi. Aynı tarihlerde ekonomik koşullarda da çok önemli sarsıntılar vardı. 1960'ların son yıllarında ilk ciddi bunalımlar başlamıştı. 1973'teki petrol krizi ve sonrası ekonomik durgunluk, birçok kentsel yenileme ve imar projesini iptal ettirdi. 1970'li yıllar, Britanya'da derin ve oldukça sürekli bir ekonomik çöküşe sahne oldu. Bu çöküşe karşı planlamanın tedavi olanağı yok denecek kadar azdı. Özellikle imalat endüstrisinde somutlaşan bu çöküşten en çok eski endüstri kentleri etkilendi.

West-Midland (Birmingham'ın bulunduğu bölge) da imalatın anahtar sektörleri olan makina, mühendislik ve otomotiv endüstrilerindeki çöküş çok önemli boyutlara ulaştı. Ülkenin ikinci büyük metropolü sayılan Birmingham'da endüstriyel tabanın üçte biri yok oldu. Sheffield'de (demir-çelik ve makina endüstrilerinin yoğun olduğu yer) 1971'de imalatçı çalışan sayısı 139 000 düzeyinde iken bu rakam 1987'de 58 000'e düştü.

Ekonomik ve endüstriyel yeniden yapılanma (*re-structuring*) süreçleri bazı yerel ortamlar (*localities*) üzerinde dramatik etkiler yaptı ve eşitsizliği olağanüstü boyutlara çıkardı. Örneğin, güneybatıda Bristol ve çevresinde, Bristol'ü Londra'ya bağlayan M4 otoyolu koridorunda, geleneksel imalat gerilerken servis sektörü endüstrileri, elektronik ve ileri teknoloji (*high-tech*) endüstriler hızla gelişti; adeta ekonomik rönesans iddialarına yol açtı.

Bu değişmelerin önemli bir sonucu 1970'ler sonunda ortaya çıktı ve 1980' lerde devam etti. 'Yerel ortamlar' (*localities*) kavramı gelişti. Doğal olarak farklı yerel ortamlarda farklı sorunlar vardı ve bu durumda farklı müdahale biçimleri ve farklı planlama stillerine gereksinim olduğu da ifade edilmekteydi.

Planlamayı destekleyen iki temel etken vardı:

- Değişimin gerekliliği üzerinde uzlaşma
- Değişimi doğuracak ekonomik büyümeyi yönlendirme

Devletin çeşitli kesimlerinde hangi çıkarlar sözkonusu olsa, bunların hemen hepsi bir çeşit planlama talebi gösteriyordu. Geleceğe yönelmek için tek çıkış olarak planlama ön plana çıkmaktaydı. Dolayısı ile yeni tür planlama yaklaşımları arayışı başladı. Farklı yerel ortamlardaki farklı çıkar gruplarının ihtiyaçlarına dönük geliştirme biçimleri ve bunlara uygun çerçeveler aranmaktaydı. İşte bu arayış ve deneyler, 1980'lerdeki Thatcher döneminde yeni planlama-uygulama stillerini ortaya çıkardı. Planlama farklı formlarda parçalara ayrıldı. Bu planlama stillerinin açıklamasına girmeden, 1979'da Thatcher hükümetinin iş başına gelmesi ile neler oldu, ne değişiklikler görüldü, onlara bakmak yararlı olacaktır.

1980'LERDE PLANLAMAYA NE OLDU?

İngiltere'de birçok kişiye, veya bazı çevrelerin temsilcisi görüşlere göre 1979'da Thatcher'in iktidara gelmesinden sonra planlamanın bittiği hatta katedildiği iddia edildi.

Yeni dönemde:

- Planlama kontrolleri çok gevşetildi.
- Girişim Alanları (*Enterprise Zones*) ve Plan Koşulları Sadeleştirilmiş Alanlar (*Simplified Planning Zones*) getirildi.
- Planlama yetki ve gücü bazı önemli örneklerde merkezden kurulan Kenttsel Geliştirme Ortaklıklarına (*Urban Development Corporations*) devredildi.

Planlama ve kontrol kararlarında piyasa kriterine ağırlık tanınmıştı. Tabii ki, bütün bunlar planlamaya karşı açılan bir politikanın sonucu idi.

Thatcher iktidarında planlamaya karşı çeşitli pasifize edici önlemler getirildiği doğrudur. Ancak planlama öldü söylemi büyük ölçüde abartılmıştır. Thatcher'in de temsilcisi olduğu 'Yeni Sağ'ın planlamayla sürekli bir savaşımı vardır ama bu hareket eylem alanında iddia edildiği kadar çok ileri gidememiştir. Planlama kuşkusuz değişmiştir, fakat saf dışı bırakılmamıştır. 1968 ve 1971'deki Kent ve

Kır Planlama (*Town and County Planning*) ve Yerel Yönetim (*Local Government*) yasaları üzerinde çok büyük değişiklikler yapılmamıştır ve kent planlarının önemi hala sürmektedir.

'Planlama öldü' tezi planlamanın perspektif kaybetmesinden kaynaklanmaktadır. Sol politik çevrenin sözcüleri ve plancıların şikayeti, planlamanın sosyal demokrat hatta sosyalist nosyonunu yitirmesinden doğan kaygının sonucudur. Planlamanın yasal çerçevesi ve politikaların idealist ve ilerici yorumuna göre, planlamanın işlevi fakir ve güçsüzleri zenginlere karşı koruyucu olmasıdır. Bu görüşte doğruluk payı tabii ki vardır.

Thatcher hükümetinin planlamadan bilinçli beklentisi ise, ülkedeki ekonomik etkinlikler artınca arazi kullanım planı ve arazi değerlerini maksimize eden bir planlama idi. Thatcher, planlamanın kolektivist, sosyal refahçı ve piyasa karşıtı yaklaşımlarına karşıydı. Piyasaya yönelik ve girişimcilerin çıkarlarına öncelik veren bir planlama isteniyordu.

Her ne kadar merkezi yönetim planlama politikalarını değiştirmeye çalıştıysa da, yerel yönetimler ve yerel toplum bir çok yerde kendi hedeflerini gerçekleştirmek için kendi yöntemlerini uygulamada geri kalmadı. Sonuçta ortaya oldukça karmaşık bir tablo çıktı ve ülkenin çeşitli köşelerinde çok zengin ve farklılaşan planlama yaklaşımları sürdürüldü. Bunların bir kısmı zaten vardı ve yıllardır uygulanmaktaydı. Bir kısmı ise Thatcher döneminde ağırlıklı olarak sergilendi.

Burada şunu da söylemek gerekir ki, bu değişim yalnızca kendine özgü ideolojisi olan bir iktidarın iş başına gelmesinin sonucu değildi; daha çok planlamadaki krizden kaynaklanmıştı. Özellikle 1970'lerde planlamanın içine düştüğü durum, yeni hükümete farklı yaklaşımlar için fırsatlar yaratmıştı. 1980'lerde Thatcher hükümetinin yaptığı değişikliklere ve gelişen tepkilere biraz daha ayrıntılı bakılacak olursa:

1980'de hükümetin hızla çıkardığı yasal düzenlemelerle,

- Daha önce eyalet meclislerine (*county council*) tanınmış planlama kontrol yetkisi alındı ve doğrudan bölge meclislerine (*district council*) bırakıldı.
- Kentlerin iç bölgelerinde (*inner-city*) yapılacak yenileme ve gelişmeyi hızlandırmak için yerel yönetimlerin otoritesini kaldıran 'Geliştirme Ortaklıkları' (*Development Corporations*) kuruldu.
- 'Girişim Alanı' (*Enterprise Zone*) adı altında belirlenen ve yalnızca plan şemasına uygunluk aranan özel bölgelerde imar izni gerekliliği kalmadı. Yerel yönetimlerin yetkisi kalmadı. Bu bölgeler her türlü imar harcı ve geliştirme vergilerinden muaf tutuldu.
- Kamu kuruluşları elindeki kullanılmayan, boş veya az kullanılan kamu arazilerinin bilançosunun çıkarılması ve Bakanlar Kurulu kararı ile satılması kararlaştırıldı.
- Planlama müracaatları için ilk defa harç getirildi.

Yine 1980'de Çevre Bakanlığı'nın bir genelgesi yayınlandı. Buna göre;

- Yerel plan otoritelerinin gelişme ve imar girişimlerini kolaylaştırmaları, çok açık gerekçe olmadan plan izni vermekten kaçınmamaları istendi.
- 1982 ve 1984'te yayınlanan genelgelerle yapısal ve yerel planlar için kolaylıklar getirildi. 1986'da çıkarılan bir yasa ile Londra Büyükşehir Belediyesi (*Greater London Council*) ve diğer altı yerel yönetim birimi olan metropoliten eyalet meclisleri (*Metropolitan County Council*) lağvedildi. Böylece stratejik planlama basamağı fiilen yokedilmiş oldu. 1985'te 'yükten kurtulma' (*lifting the burden*) adı ile tanınmış olan bir yasa tasarısı kanunlaştı.

- Yerel yönetimler 'plan koşulları sadeleştirilmiş alanlar' (*simplified planning zones*) adı verilen imar bürokrasisinden arındırılmış planlama bölgeleri ilan edebileceklerdi. Bu bölgeler 'girişim alanları' (*enterprise zone*) ile benzerlik taşıyordu fakat merkezi fonlardan finansman teşvikleri yoktu. Ancak bu bölgelerde iş yapacak, yatırım yapacak özel girişimciye, islah, sağlıklaştırma ve canlandırma amaçlı projelere karşılıksız finans desteği (*grant*) verilmesi ve planlama sürecinin çok basitleştirilmesi ön görülmekteydi.
- Çevre Bakanlığı bünyesinde 'Gayrimenkul Danışma Grubu' (*Property Advisory Group*) adı altında mülk sahiplerine veya mülk edinmek isteyenlere adeta danışmanlık yapacak ve mevcut resmi arazi kullanım sınıflamasına göre işlevi belirlenmiş gayrimenkullerde hiçbir planlama izni olmadan arazi kullanım sınıfı değiştirilmesi için bir merkezi mekanizma kurulmak istendi. Böyle bir teklife karşı yerel otoriteler ve gönüllü korumacı kuruluşlardan çok sert tepkiler gelince merkezi yönetim vazgeçmek zorunda kaldı.

Thatcher hükümeti konut sektöründe tamamen piyasa kurallarının geçerliliğini ve özel girişimci liderliğini istiyordu. Özel girişimciler ise kırsal alanda ve yeşil kuşakta lüks konut yapmak eğiliminde oldu. Thatcher hükümetini destekleyen orta sınıf ve üst sınıf seçmenler ise, kırsal alan ve yeşil kuşakların mutlaka korunmasını savunuyordu. Böylece hükümet bir yandan özel konut yapımcılarını desteklemek isterken öte yandan kendi seçmen tabanı ile ters düşüyordu. Aynı tür talepler ve karşı koymalar ileri teknoloji endüstrilerinin yatırım girişimlerinde de ortaya çıkmıştı.

Thatcher hükümeti büyük alt yapı projelerini büyük ölçüde destekledi ve finanse etti. Manş Tüneli, M25 Otoyolu, Londra'nın üçüncü havalimanı Stansted'in tevsi gibi büyük yatırım gerektiren projeler baskı ve çelişkileri artırıcı rol oynadı ve hükümet kamuoyundan önemli tepkiler aldı. Thatcher'in Avrupa Topluluğu'na girmesi ile topluluğun dayattığı tarım ürünleri politikasına, ülkenin kırsal alan ve üreticilerinden doğan tepkiler oluştu. Ayrıca 'enformatik teknolojisi devrimi' ile bu tür teknolojilerin gelişme talepleri ve istihdam deseninde oluşacak değişiklikler gündeme geldi.

1980'LERDE OLUŞAN ORTAMIN ÖZETİ

Thatcher döneminde ulusal uzlaşma ve hedeflerdeki en önemli değişim 'kent topraklarında tamamen serbest piyasaya dönüş ve kamu ağırlıklı geleneksel toprak politikalarını' terk etmek olmuştur. Hükümet'in konut, altyapı ve oto yollar için izlediği politikalar ekonomiyi canlandırma ve düzenleme ağırlığı taşımaya karşın, bu sektörlerde özel sektör ve kamuya düşen rollerdeki vurgular istikrar göstermedi ve gelişme hızı da sürekli değişti.

Yerel ölçekte arazi kullanım planlaması, 1970'lerde getirilen yapısal planlama sisteminin bir sonucu olarak, daha çok yönetsel (*policy-making*) ve işletmeci (*management*) bir biçim aldı. Dolayısı ile yerel yönetimlerde kaynak yetersizliği nedeniyle durma noktasına gelen uygulamalar da çoğalınca yerel yönetimlerde politizasyon ve polarizasyon da uç noktalara ulaştı. Yerel yönetimde parti temsilcilerinin ağırlığı arttı, bağımsızlar ve sivil toplum örgütlerinin temsili çok zayıfladı.

Planlama, çevre ve sosyal sorunlar etrafında örgütlenen baskı grupları da adamaklı politize oldular. Yerel yönetim bürokratları da etkin olarak aktif politikaya girdiler. Baskı grupları ve meslek odaları ortak eylemler düzenlediler ve belediye meclislerinde temsil edilme savaşımına girdiler. Sonuçta başardılar

ve böylesi bir demokratik katılım sonucunda yerel meclislerde seslerini duyurmaya başladılar. Bazı yerlerde planlama sistemi ideolojik uçların çekişmesine sahne oldu ve plan uygulamalarına kararsızlık ve istikrarsızlık getirdi. Ancak pek çok yerde de belediye meclisleri bir uzlaşma ve işbirliği ortamı yaratabildi. Yerel toplumla bütünleşebilme sağlandı. Planlama kontrolü yerel gelişme ve düzenin korunması ve zenginleştirilmesinde, yerel kimlik ve onur konusu olarak varlığını sürdürebildi.

Planlama sistemi yerel yönetimlerin çok önemli bir aracıdır. Bu aracı etkin kullanarak çeşitli program ve eylemlerin mekan ve zamanda eşgüdümü sağlanabilir, yerel büyüme ve gelişme yönetilebilir. Nitekim 1980'li yıllarda bu aracı iyi kullanan yerel yönetim örnekleri de olmuştur. 1980'li yıllar finans kaynaklarının kısıldığı, merkezi fon ve desteklerin iyice küçüldüğü, yerel vergi tabanının düştüğü, yerel harcamalar üzerinde merkezi vesayetin çok ağırlaştığı, bölgesel politikaların önemini tamamen kaybettiği, potansiyel girişimci ve yatırımcıların çok azaldığı bir dönem olmuştur.

Bütün bu sınırlamalara ve zorluklara karşı bazı yerel otoriteler bu defa planlamayı daha çok ekonomik gelişmeyi itici ve teşvik edici bir araç olarak kullanabildiler. Neler yaptılar? Yerel yönetimlerin 1960'lar ve 1970'lerde kent içi ve merkezi kent parçalarında yaptıkları kapsamlı yenileme, sağlıklaştırma projelerinden kazandıkları deneyimler vardı. Bunlardan yararlanarak bu zor dönemde özel sektör ile ortaklıklar kurdular; özel sektörle pazarlık etmeyi öğrendiler. Bu ortaklıklar eli ile istihdam yaratma, çevresel iyileştirme, planlama izni karşılığında özel girişimciye altyapıyı bedelsiz yaptırma gibi planlama kazançları elde etme yolunu seçtiler.

Thatcher hükümeti de yerel yönetimlerin özel sektör ve gönüllü kuruluşlar ile yaptığı işbirliğini bir ölçüde teşvik etti ve kent merkezi ve merkezi konut alanlarındaki yenileme, islah projelerinde finans desteği (*grant*) ve özel teşvik programları uyguladı. Thatcher hükümetinin en geneldeki politikası devlet müdahalesinin sınırlarını küçültmek, bürokratik kuralları en aza indirmek ve mümkün olan her sahada özelleştirmeyi sağlamak olarak özetlenebilir.

THATCHER DÖNEMİ PLANLAMA STİLLERİNİN TİPOLOJİSİ

Yukarıdaki bölümde de değinildiği gibi, 1980'li yıllarda farklı çıkar gruplarının sorunlarına ve ihtiyaçlarına dönük geliştirme biçimleri ve bunlara uygun politik çerçeveler giydirilen planlama stillerinin ortaya çıktığı bir gerçektir. Bu değişim, aslında savaş sonrası İngiltere planlama tarihinde de önemli bir dönüm noktası sayılabilir.

Daha önceleri de planlama pratiğinde çeşitlenmeler vardı ve farklı otoriteler kendi politikalarını kendi deneyimlerinden kaynaklanarak üretiyordu. Fakat bu çeşitlilik genelde aynı veya üzerinde pek tartışılmayan bir planlama 'format'ı çerçevesindeydi. Tartışma daha çok imar planlama sistemi ve profesyonel planlıların karar üretme pratikleri üzerinde idi. Planlama sisteminin hedefleri ve araçlarının rolü üzerinde genel bir uzlaşma vardı. Tartışmanın ağırlığı daha çok sürecin ayrıntıları ve nadiren de planlama kavramı üstünde kalıyordu.

1980'li yıllar ise toplumdaki ekonomik ve politik çelişkilerin uç noktalara çıktığı bir dönem oldu ve bu çelişkiler planlamaya da yansdı. Planlama tartışmaları çeşitli fraksiyonlara ayrıldı; ekonomik ve ideolojik ayrımlar daha keskinleşti; eski yeni planlama yaklaşımları arasında bir rekabet başladı.

İşte bu tablo, planlama tarihindeki bir dönüşüm ve geçişi temsil etmektedir. Aşağıda kısaca verilen altı planlama stili, İngiltere'de ortaya çıkan bu karışık tablodan en belirgin olarak ortaya çıkan bir ara kesiti vermektedir. Her planlama stili, politika hedeflerinin özel bir karışımını getiriyor ve plancı için yeni çalışma yöntemleri ve özel bir kimlik sunuyor. Bazı stiller radikal bir vizyondan kuvvetle etkileniyor ve yeni denemeler için özel bir kopya özelliği taşıyor. Bazıları ise çok yeni değil fakat yerleşik planlama yöntemlerinin bir çeşit tadilatı ya da adaptasyonu gibi ortaya çıkıyor.

Tablo 1'de de izleneceği gibi, planlama stilleri farklı sorunlara sahip kentsel alanlarda piyasa süreçlerine karşı takınılan tavır ve tutumla farklılaşmaktadır. Temelde iki tutum vardır. Birisinde planlama piyasaya karşı şüphecidir ve piyasanın yarattığı (veya yaratması muhtemel) eşitsizlik ve dengesizlikleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Diğer tutum ise Thatcher döneminde özellikle desteklenmiş olan 'piyasa süreçlerine uyum' hatta piyasa öncelikli planlamayı savunmaktadır.

Tablo 1. İngiltere'de 1980 sonrasında uygulanmış planlama türleri (Brindley, Ryden ve Stoker, 1989).

İNGİLTERE'DE 1980 SONRASI UYGULANMIŞ PLANLAMA STİLLERİ TİPOLOJİSİ

KENTSEL SORUNLARIN BELİRGİN NİTELİĞİ

PIYASA SÜREÇLERİNE KARŞI TUTUM:

	<i>MARKET-CRITICAL</i> Piyasanın yarattığı eşitsizlik ve dengesizlikleri ortadan kaldırmak-dengelemek	<i>MARKET-LED</i> Piyasa süreçlerini destekleme fakat aynı zamanda iyi işlemeyen yanlarını düzeltmek
EKONOMİK CANLILIĞI OLAN ALANLAR Canlı piyasa ve küçük kentsel sorunlar	<i>'REGULATIVE PLANNING'</i> Kamu yararı ağırlıklı düzenleyici/denetleyici planlama	<i>'TREND PLANNING'</i> Piyasa güçlerine uyumlu kararlar üreten eğilim planlaması
MARJİNAL ALANLAR Kentsel sorunların yoğunlaştığı odaklar ve potansiyel piyasa çıkarılan alanlar	<i>'POPULAR PLANNING'</i> Katılım ve işbirliği ile yerel halkın planlamada etkin olması	<i>'LEVERAGE PLANNING'</i> Yarı kamusal örgütlenme içinde özel girişimciler eli ile uygulama; kamu finansmanı ile büyük altyapı ve alan hazırlama
FİZİKSEL VE EKONOMİK-SOSYAL ÇÖKÜNTÜ ALANLARI Kapsamlı kentsel sorunlar ve durgun piyasa	<i>'PUBLIC INVESTMENT PLANNING'</i> Kamu yatırımı ağırlıklı planlama	<i>'PRIVATE MANAGEMENT PLANNING'</i> Özel sektör ve kar gütmeyen vakıf türü kurumlar eli ile planlama-uygulama-ışletme

Piyasaya pozitif yaklaşımı benimseyen planlama stillerinde talep önde gelir ve gelişmenin nerede ve ne zaman olacağını belirleyen temel göstergedir. Piyasa mekanizması kimin neyi ne fiyata alacağını kararlaştırır. Ancak böylesi piyasa eylemleri de devlet destekli bir çerçeve isterler. Planlama politikaları da özel sektöre destek sağlama yollarından birisidir. Piyasada yetersizlikler çıkarsa ek yetkiler ve destekler oyuna dahil edilir.

Piyasa eleştirisine dayalı planlama stillerinde ise piyasa süreçleri kısmen veya tamamen kabul edilemez özelliktedir. Planlama, piyasadan doğan eşitsizlik ve dengesizlikleri düzeltmek için gereklidir. Dolayısı ile piyasa mekanizması yerine sosyal refah ve kamu yararı hedefleri en önde gelir.

Burada kısaca açıklanmak istenen tipolojinin ikinci boyutu 1980'li yıllardaki ekonomik değişimin etkisini yansıtmaktadır. Ekonomik durgunluk ve beraberinde gelen yeniden yapılanma eşitsiz bir mekansal etki yarattı ve bölgeler arası ve yerel ortamlar (*localities*) arası eşitsizlikler keskinleşti. Özel sektörün bu ortamda toprak ve genelde gayrimenkul üzerindeki ilgisi çok yükseldi.

Ekonomideki çöküntüler veya ortaya çıkan yeni fırsatlara göre üç tür alan tanımlı yapılabilir:

Tablo 2. İngiltere'de 1980 sonrasında uygulanan planlama türlerinin belirgin özellikleri (Brindley, Ryden ve Stoker, 1989).

PLANLAMA STİLLERİNİN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

PLANLAMA STİLİ	ÖRGÜTSEL YAPI	POLİTİKA VE KARAR MEKANİZMASI	ÇELİŞKİ VE TEPKİLER Sınırlayıcı faktörler	Yararlanacak asıl çıkar grupları
<i>Regulative Planning</i>	Yerel yönetimler	Teknik ve politik tarafların uzlaşması	Yerel piyasanın güçlülüğü	Yerel toprak ve mülk sahipleri
<i>Trend Planning</i>	Yerel yönetimler	Kamusal bir stratejisi olmayan bir mekanizma	Piyasayı en az kontrol faktörü	Dıştan gelen geliştiriciler
<i>Popular Planning</i>	Toplumsal- yerel örgütler	Mükemmel olmayan çoğulcu bir yapı	Kaynakların yerel toplumca kontrolü	Yerel düşük gelir grupları
<i>Leverage Planning</i>	Yarı-merkezi hükümet kuruluşu	<i>Corporatist</i>	Piyasanın canlanma potansiyeli	Dıştan gelen geliştiriciler
<i>Public-Investment Planning</i>	Yarı-merkezi hükümet kuruluşu	<i>Administrative Corporatist</i>	Uzun vadeli kaynak tahsisi	Yerel düşük gelirli gruplar
<i>Private-Management Planning</i>	Özel vakıf	<i>Paternalistic</i>	<i>Tokenism</i> sınırları dışına çıkamayan bir yaklaşım	Hiçkimse (kapitalizmin iyilikseverlik ve prestij kazanma gösterisi)

'*Buoyant Areas*' - Ekonomik canlılığı olan alanlar;
 'Marginal Areas' - Kamu desteği ile yatırım yapılabilir, potansiyel piyasa çıkarları bulunan alanlar;
 'Derelict Areas' - Çöküntü alanları, özel sektörün terkettiği, gitmediği ve ancak kamu yatırım ağırlıklı olarak planlama yapılabilecek alanlar.

Şimdi bu farklı özellikler taşıyan kentsel alanlarda uygulanan veya uygulama için rekabet eden planlama yaklaşımlarını karşılıklı olarak vermeye çalışalım:

I. '*Buoyant Areas*' - Ekonomik canlılığı olan ve küçük ölçekli kentsel sorunlar taşıyan alanlarda uygulanan Düzenleyici Planlama (*Regulative Planning*) ve Eğilim Planlaması (*Trend Planning*):

I.1. *Regulative Planning*-Düzenleyici Planlama

İngiltere'de 1947'de kurulan planlama sisteminin temeli düzenleyici planlamadır (*regulatory planning*). Yasal çerçeve içinde yerel yönetimlerin iki ana işlevi vardır:
 - Birincisi, gelecek kentsel gelişme ve arazi kullanım için plan yapmak;
 - İkincisi, talebin yoğunluğunu teşkil eden özel sektör yapıları ve yenileme projeler için planlama izni vermek veya reddetmek.

Yerel yönetimler ve plancılar bu iki işlevi kullanarak kentsel gelişme ve değişimleri mevcut imar planlarına uygun biçimde yönlendirme hedefine önemli ölçüde ulaşabildiler. Özellikle gelişmenin nerede olmamasını istediklerinde ve kentsel yayılma ve sıçramayı kontrol etmekte başarılı oldular. Büyük ölçüde negatif kontrol uyguladılar ve piyasa güçlerine muhalif olarak talepleri resmi planlar doğrultusunda yönlendirmede de bir potansiyel olduğunu sergilediler. Bu planlama stili, plancılık mesleğinin ideolojisinde hep merkezi bir rol oynadı. Burada plancıya kentsel sistemin yöneticisi rolü verilir ve bunun plan aracı ile mümkün olduğu savunulur. Plancının rolü, toplumda yarışan talepler arasında uzlaşmayı sağlamak ve her kesimin çıkarları için en iyi yargıyı vermek olarak tanımlanır. Fakat bu planlama stiline karşı görüşler ve hatta sol görüşlü analizcilerin de katıldığı eleştiriler olmuştur. Mevcut planlama ve kontrol sisteminin zayıflığı, piyasayı yönlendirme yerine onun arkasından gittiği gibi iddialar yapılmıştır.

Şurası açıktır ki, yerel talebin canlı ve hareketli olduğu ortamlarda en etkili yaklaşım 'düzenleyici planlama'dır (*regulative planning*). Çünkü özel sektörün teşvik edilmesi söz konusu değildir. Planlamanın özel sektörü yönlendirdiği, caydırdığı hallerde de ortaya çıkan sonuçların haksızlığa neden olduğu, arazi sahipleri, müteahhitler ve konut sahiplerinin daima kazançlı çıktığı, kamu yararı iddiasını ileri süren plancıların güçsüzler aleyhine eşitsizliğe sebep olduğu da savunulmaktadır.

Müteahhitler ve sağ politikacılar da düzenleyici planlamayı (*regulative planning*) gereksiz ölçüde yasaklayıcı ve özel girişimi engelleyici olmakla suçlamaktadır. Yeni Sağ'ın iktisatçıları da piyasanın üstünlüğü ve etkinliğini savundukları için bu planlamaya karşı ağır eleştiriler getirdiler. Bütün eleştirilere rağmen bu planlama İngiltere'de geçerli ve egemen planlama imajı olarak kalmıştır ve sistemin araçları buna göre ayarlanmıştır. Etkili düzenleyici planlama (*regulative planning*), kademeli stratejik planlama ve çeşitli kontrol yetkileri üzerine kurulmuştur.

Bu yaklaşımı benimseyen plancılar da artık kentsel değişim üzerinde mutlak kontrol iddiasında değildirler ancak bireysel özel girişimleri kamu politikası hedefleri doğrultusunda kontrol etmekte ısrarlıdırlar. Aşırı bilimsel karar verme

ve kapsamlı planlama eski geçerliliğini kaybetmiştir. Yeni yaklaşımlarda müzakerecilik, ilişkiler kurma (*network-building*) hünerleri planlama eğitiminde ağırlık kazanmıştır. Özetle, bu planlama stilinde de artık yasaklayıcı ve sınırlayıcı rol yerine müzakereci, pazarlıkla kamu yararına paylar çıkarabilen işletmeci (*managerist*) tipi plancı ön plana gelmektedir.

1.2. Trend Planning-Eğilim Planlaması

Bu terim ilk defa 1970'lerde ortaya çıkmıştır ve 1980'lerde çok destek bulmuştur. Eğilim planlamasının desteklenmesinin arkasında düzenleyici planlamanın zayıflığını kanıtlamak yatar. 1970'lerde gayrimenkul piyasasında oluşan aşırı hareketlenme ile planlama kontrolü geçerliliğini yitirdi, etkisiz ve pasif bir konuma düştü. Plancıların emlak şirketleri ve girişimcilerle yaptıkları plan izni pazarlıklarında kaybettikleri ve onlar tarafından yönlendirildikleri ifade edildi. Örneğin Pickvance'ın bir yazısında bu durum şöyle açıklandı:

Kent merkezindeki iş bölgelerinde planlama otoritelerinin pek çoğu 'ofis'ten başka bir kullanım düşünemez hale gelmişti. Başka deyişle eğer merkezi kullanım piyasada en çok rant getiren türden değilse, bu tür müracaatlar mantıksız (*illogical*) olarak reddediliyordu (Paris, 1981, 70).

Kısaca, birçok imar planında arazi tahsisi adeta tamamen piyasa güçlerinin taleplerine çok benzer bir yaklaşımda idi. Eğilim planlamasında imar planları bilinçli olarak piyasa eğilimlerini yansıtırlar. Plancı, gelişmeyi piyasadaki talebe göre düzenlemek durumundadır. Bu tür piyasaya göre yönelmiş planlama özellikle Thatcher yönetimince desteklendi. Planlama sistemini canlandırmak, gecikmeleri ortadan kaldırmak için özel konut girişimlerine en çok talebin olduğu yerlerde ve Yeşil Kuşak'ta cevap vermek ve gelişme kontrolü kararlarında pazar kriterine öncelik vermek gündeme gelmişti. Bunu Thatcher'in Çevre Bakanı Heseltine 1984'te açıkça ifade etmişti:

Plancılar tüketicinin girişimlerinin gerçekleşmesi için en doğru koşulları yaratmaya yardım etmeli ve planlama süreci ekonomik gelişmeyi engellememelidir. Planlama otoriteleri girişimcilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde pragmatik ve esnek bir tutumu benimsemelidir (Jenkin, 1984).

Yerel muhalefetin bu tür piyasa planlamasına yatkın hale gelmesi için çok çaba sarfedildi. Yapısal planlar değişikliğe uğradı, planlama kararları ve Bakanlık müdahaleleri hep bu yönde gelişti. 1986 yılında çıkan Konut ve Planlama Yasası'nda plan koşulları kolaylaştırılmış alanlar (*simplified planning zones*) teklifleri için yeni bir kapı açıldı. Bu bölgeler yerel otorite veya doğrudan Bakanlıkça ilan edilebilir hale getirildi. Bu tür bölgelerde belirlenmiş arazi kullanışları için ayrıca izin alınması ve inceleme yapılması söz konusu değildi.

Özetle, eğilim planlaması ile girişimci ve yatırımcılar için her türlü kolaylık sağlanarak yatırımların hızlandırılması esas amaç oldu. İmar kontrolü, arazi piyasasında oluşan değerleri koruyucu bir anlam kazandı. Düzenleyici (*regulative*) planlamadaki kamu yararı bu defa özel çıkarlara dönüştürüldü. Fakat bu yaklaşım genelde kent sorunlarının olmadığı ya da çok az olduğu yerlerde, canlı ekonomik yapıda geçerlilik kazandı.

II. Kentsel Sorunların Yoğunlaştığı Marjinal Alanlarda Uygulanan Halkçı Planlama (*Popular Planning*) ve Kamu Destekli Planlama (*Leverage Planning*)

II.1. *Popular Planning*-Halkçı Planlama

Halkçı planlama 1960'larda doğdu ve kamuoyunda büyük ölçekli planlama önerilerine karşı yürütülen hareketlerle kök saldı. Yerel toplumlara tehdit eden çöküntü alanları yenileme (*slum clearance*) ve kentsel otoyollar (*urban motorways*) ve merkezlerdeki ticari projelere karşı yerel eylem grupları ve kampanyaları oluşturuldu.

1970-74 yılları arasında Londra'da onbir adet komşuluk protesto grubu oluştu. Verdikleri mücadelenin sloganı: Londra Merkezinde Konut Kampanyası (*The Campaign for Homes in Central London*) olarak kamuoyunda yankı buldu. 1968'de çıkarılan yasada ilk defa halk katılımı (*public participation*) planlama diline kazandırıldı. 1969 tarihli Skeffington raporunda bu kavram açıklıkla belirlendi ve yasada resmi nitelik kazandı. Birçok yerel otorite 'katılım'ı planlama sürecine soktu.

Yasal çerçevede katılımın yer almasının asıl amacı kamuoyundaki protestoları azaltmak iken, bu defa planlama konuları çok daha geniş kesimlere mal oldu, yaygınlaştı ve protesto grupları için büyük fırsatlar ortaya çıktı. Yasal olarak yapılan kamusal soruşturma (*public inquiry*) toplantıları bazı grupların gösterileri için yasal zemin oluşturdu.

Halkçı planlama yalnızca savunma amaçlı ve gelişme karşıtı bir hareket değildi. Amaç yerel toplumun katılımı ile hazırlanan planın resmen tanınması ve uygulamaya konulması idi. Londra Büyük Şehir Belediyesi'nin (*Greater London Council, GLC*) halkçı planlama ile ilgili tanımı şöyledir: Aşağıdan yukarıya planlama, iş yerlerinde ve toplumsal örgütler içinde biraraya gelen insanların kendi taleplerini ve geleceğe dönük bakış açılarını formüle ettikleri bir planlamadır. Halkçı planlama önce direnme ve protesto ile başlar; ikinci aşamada seçenek öneriler hazırlanır; geliştirilen planlama önerilerinin pratiğe aktarılması için mücadele verilir.

Londra Büyükşehir Belediyesi (*GLC*) 'Planlama Eylem Alanları' (*Planning Action Zones*) adı altında, yerel otorite ve yerel toplumun birlikte hazırlayıp uygulamaya aktaracağı bir yaklaşım denerdi. Bu çabanın amacı merkezi Londra'daki eskimiş, çöküntü halindeki işçi sınıfı konut alanlarında pozitif planlama yöntemlerini araştırmaktı.

Bu planlama politikasının dayandığı varsayım, yerel otoritelerin böyle alanlarda yaşayan ve değişimden doğrudan etkilenen insanlara aktif bir rol verilmedikçe, piyasadan kaynaklanan olumsuzlukların üstesinden gelemeyeceği idi. Bu nedenle halkçı planlama devlet müdahalesi ile aktif halk tabanının kombine edilmesi olarak açıklanabilir.

1986 yılında Londra Büyükşehir Belediyesi Thatcher yönetimince lağvedildi. Bu tarihten önce belediyenin hazırladığı ve uyguladığı politikaların hiçbiri hükümetçe kabul edilmedi. Hükümet yalnız 1976 tarihli Londra planını resmi belge olarak tanıdı. Fakat Thatcher hükümetinin bu tutumu halkçı planlama hareketini durduramadı. Ken Livingstone liderliğindeki Yeni Sol hareketin egemen olduğu ve İşçi Partisi elindeki bir çok belediyede ve toplumsal eylem gruplarının aktif olduğu yerlerde bu planlama sürdürüldü.

1980'lerdeki yerel kampanyalar, İşçi Partisi ve sendikalar ile daha yaygın ittifaklar kurmayı ve yerel sosyalizm adı altında toplumu sorunlarına inandırmayı amaçlıyordu. Bu hareket kısmen Thatcher'in merkezileşme eğilimine karşı koymak, kısmen de Belde Sosyalizmi olarak 'sol'da gelişen yeni bir yaklaşımı yaygınlaştırmayı da hedeflemişti. Bu planlama yaklaşımı tek başına bir sosyalist ideal olarak alınamaz. Aşırı Sol'da da bu hareketin muhalifleri vardır. Dolayısı ile bu yaklaşımın daha çok yerel kaynakların kontrolü ve komşuluk bilincinin canlandırılmasına yönelik bir politik hareket olarak görülebilir.

Bu planlama stili Topluluk Mimarlığı (*Community Architecture*) ve Topluluk Teknik Yardımı (*Community Technical Aid*) hareketleriyle de yakından ilgilidir. Sonuçta imardan beklenen ürünü elde etmek için tasarım ve yapım üzerinde de yerel kontrolü sağlar. 1987'de İngiliz Mimarlar Birliğinin başına Rod Hackney'in seçilmesi ile bu yan hareketler güç kazandı; Prens Charles'in patronajı sağlandı. Böylece hükümet ve iş çevrelerinin ilgisini çekmek amaçlandı. Fakat Thatcher hükümeti bu hareketleri hiçbir zaman desteklemedi. Ne var ki Londra'da *Coin Street*'te uygulanan halkçı planlama (*popular planning*) örneği çok başarılı olmuştur.

11.2. Leverage Planning-Kamu Destekli Planlama

Piyasa ağırlıklı planlama stillerinden olan bu türde, kamu finansmanı ile zayıf ve güçsüz bir piyasa canlandırılır ve özel sektör teşvik edilir. Thatcher döneminde uygulanmakla birlikte, harp sonrası yıllarda da hükümetler bu türde uygulamalar yapmıştır. Kamu eli ile yatırım alanları hazırlanır, alt yapı temin edilir ve özel sektör yatırıma teşvik edilir. 1979'dan sonra bu planlama yaklaşımı önem kazandı. Özellikle 'Enterprise Zones' ve 'Free Ports'da bu yöntem kullanıldı. Bu alanlarda çeşitli vergi muafiyetleri getirildi. 1985 yılına kadar endüstri ve ticari amaçlı yapılar için yatırımcılara %100 vergi indirimini tanıdı. Kentsel geliştirmeleri yönlendirmek ve özel projelere yatırımcı çekmek için kentsel geliştirme bağışları (*urban development grant*) kullanıldı. Bu tür karşılıksız finans desteği (*grant*) ıslah ve yenileme projelerinde de kullanıldı. Ayrıca yerel otoritelerce arazi elde edilip özel yatırımcılara bedelsiz sunuldu. Kamu arazilerinde konut yapımcılarına teşvikler ve izinler verildi.

Londra Dok'ları Geliştirme Projesi bu tür planlamanın en önemli örneğidir. 1984'te başlatılan bu projenin temel amacı özel sektör yatırımlarını teşvik etmek, piyasayı canlandırmak idi. 1987'de Liverpool-Merseyside Dok'larında, Manchester Trafford Park'ta, Cardiff Bay projesinde, Teesside ve Black County projelerinde hep bu yöntem kullanıldı.

Gerçekte bu planlama stili oldukça yüksek devlet müdahalesi gerektirir. Özel sektörün bu türdeki rolü çok abartılmaktadır. Pratikte kamu sektörü çok aktif bir rol yüklenir, güçlü teşvikler sağlanır. Kamu görevlileri özel yatırımcılarla serbestçe ilişki kurar, proje paketleri üzerinde pazarlık yapar ve her türlü teşvik sağlanır.

III. Fiziksel ve Sosyo-Ekonomik Çöküntü Alanlarında Uygulanan Kamu Yatırım Planlaması (*Public Investment Planning*) ve Özel İşletme Planlaması (*Private Management Planning*)

III.1. *Public Investment Planning*-Kamu Yatırım Planlaması

Köklü kentsel değişim ve dönüşüm projelerinde kullanılan bu yöntem, savaş sonrası onarım döneminde çok uygulanmıştır. Toplu Geliştirme Alanları (*Comprehensive Development Areas*) adı altında bombalanmış kent parçaları ve merkezler böyle geliştirilmiştir. Burada devlet toprağı kamulaştırır veya satın alır ve yenileme tamamen veya büyük ölçüde kamu eli ile yapılır. Birmingham ve Coventry'nin büyük bölümü bu yöntemle yenilenmiştir. Dolayısı ile kamu yatırım planlaması daha çok büyük yıkıntı ve çöküntü alanlarında uygulanır.

Kamu yatırımı ile gerçekleştirilen en önemli örnek Yeni Şehir (*New Towns*) planlamalarıdır. 1946 yılında Yeni Şehirler Yasası (*New Towns Act*) adı altında özel bir yasa çıkarılarak Patrick Geddes ve Ebenezer Howard'ın öncülük ettiği Bahçe Şehir hareketi üzerine kurulan yeni şehirler programı başlatılmıştır. Yeni şehirler, bölge planlama aracı olarak ve yerel planlama örneği olarak, belediyelerin Yerel Yönetim Konutları (*Council Housing*) adı altında yürüttüğü kiralık konut projelerinde, kentsel koruma projelerinin karşıtı çözümler olarak pek çok örnekte yeni şehirler kullanılmıştır. Yeni şehirler programı içinde tüm kentsel altyapı ve servisler, donanım ve hizmet alanları, büyük ölçekli konut alanları, özendirici sanayi alanları büyük ölçüde kamu yatırımları ile gerçekleştirildi. Özel sektöre ise oldukça küçük çapta tamamlayıcı rol verildi.

1980'li yıllarda kamu yatırım planlaması özellikle kentlerin merkezi alanlarındaki çöküntü mahallelerini kurtarmak için kullanıldı. En önemli örnek İskoçya'da, Glasgow'daki Doğu Alanları Yenileme Projesi (*Eastern Areas Renewal Project, GEAR*) olmuştur. Yerel yönetim, kamu altyapı kuruluşları ve İskoç Geliştirme Kurumu biraraya gelerek büyük bir fon havuzu oluşturdular ve bu sorun alanını yeniden inşa ettiler. Bu örnek uygulama sol kanat (İşçi Partili) yerel yönetimlerden geldi ve tamamen piyasa dışı ilkelere geliştirildi. Projenin arkasındaki politik görüş şu idi: İngiltere ekonomisi, bankalar, sigorta şirketleri, Yapım Kuruluşları ve Emeklilik Fonları (*Building Societies ve Pension Funds*) gibi özel sektör finans kuruluşlarının yönlendirdiği yatırımların olumsuzlukları ile zayıflatılmıştı. Bu sonuç yalnız dünya ekonomik eğilimlerinin ürünü değildi, finans-kapital örgütlerinin seçmesi ve yatırım kararlarından kaynaklanmıştı.

Bu planlama stili kamu sektörüne dayanır. Her düzeyde kapsamlı planlama ister. Çeşitli plan kademelerinin eşgüdümü gerekir. Yeterli genişlikte kaynaklar gerektirir. Dolayısıyla çok boyutlu hedefleri vardır. Konut, istihdam, sosyal refah ve bölgesel dengeler bu hedefler arasındadır. Bu tür bütüncül, kapsamlı planlamanın taşıdığı potansiyelin sol kanatta hala pekçok taraftarı vardır. Ancak böylesi büyük ölçekli geliştirme, yenileme projelerinde büyük kaynaklara ihtiyaç vardır. Oysa kamu kaynakları sınırlıdır ve diğer taraftan bu yerlere kaynak aktarılmasındaki kontrol mekanizmalarında özel sektörün engelleyici etkisi de büyüktür.

III.2. *Private-Management Planning*-Özel İşletme Planlaması

Yeni Sağ'ın bakış açısına göre kentlerdeki çöküntü ve yıpranmış alanların sağlıklılaştırılması çok boyutlu devlet müdahalesi ile olamaz. Tüm bu yenileme ve imar sürecinin idaresi ve işletmesi özel sektöre devredilse sonuç daha başarılı olur. Bu yaklaşım II.2.'de sözü edilen kamu destekli planlamanın (*leverage planning*) hedeflerinden daha öteye gitmektedir. Amaç yalnız özel sektör kaynaklarını buralara çekmek değil, aynı zamanda özel sektörün iş idaresi yöntem, hüner ve deneyimlerini kullanarak başarı sağlamaktır.

1980'lerin başında Thatcher'in bazı danışmanları yeni tip bir 'Özel Sektör Kentsel Geliştirme-İşletme' modeli önerdiler. Özel sektöre yeni ve büyük rol verilmesi ısrarla talep edildi.

Belediyeler tarafından 1940'lardan bu yana geliştirilmiş kiralık konut stokunun (*council housing*), kamu eli ile yenilenip özel sektöre satılması önerildi. Bunların işletmesi için sözde kar amaçsız vakıfların (*trust*) devreye sokulması istendi. Nitekim örnekler de ortaya çıktı. Londra Belediyesi'nin 1970'li yıllarda geliştirdiği yeni Thamesmead kent parçası böyle bir vakfa devredildi. Bunun arkasında güçlü özel sektör kuruluşları, holdingler rol aldı. Pilkington Cam Endüstrisi, Marks and Spencer, IBM gibi uluslararası İngiliz şirketleri bu tür paravan Topluluk Vakıfları (*Community Trust*) kurdular.

1982'de hükümetin teşviki ile 'yerel topluluk iş çevresi' (*business in the community*) adı altında bir kuruluş ortaya çıktı. Amaç, girişimcileri teşvik etmek ve biraraya getirmektir. Bu tür fikir ve modeller 1979'dan itibaren Thatcher'in özelleştirme stratejisinin parçaları ve basamakları olarak sahnelenmiştir. Burada önemli soru şudur: daha önce özel sektörün terkettiği çöküntü alanlarında özel sektörün yeniden koruyucu bir rol yüklenmesinin gerekçesi ne olabilir? Verilen rol veya mesaj özel sektörün kendisini topluma kabul ettirmesi ve prestij kazanması için ülkenin ve kentlerin sosyal-ekonomik sorunlarına ne denli ilgi gösterdiğini vurgulamak olmalıydı. Nitekim çok önemli büyük şirketler bu tür girişimlerde gizli veya açık paravanlık ettiler.

Özel işletmecilik planlamasının diğer bir yanı, böyle projelerde kamudan açık veya gizli bazı parasal desteklerin (*subsidy*) alınmasının başarı için mutlak şart olduğudur. Bunun örneği 1987 seçim zaferinden sonra Konut Eylem Vakıfları'na (*Housing Action Trust*) kamu desteğini sağlayan hükümet kararnamesi olmuştur.

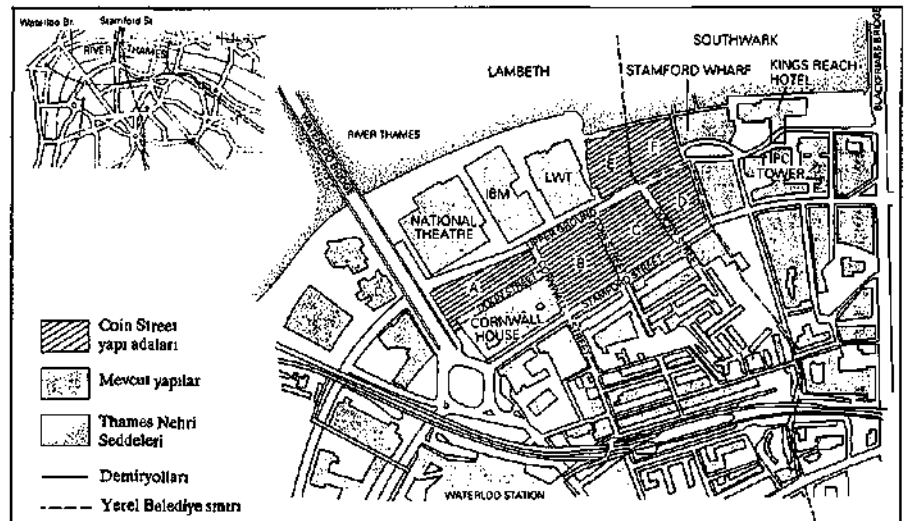
Yukarıda örnekleri verilen planlama stilleri, özellikle piyasa süreçlerine bağlanmış yaklaşımlar, Thatcher dönemindeki ekonomik yeniden yapılanmanın aracı olarak sahnelenmiştir. Yerel ortamlar (*Localities*) arasındaki eşitsizlikler üst düzeyde ortaya çıkmış, politik ideolojiler polarizasyona uğramış ve planlamaya bakışta sağ ve sol kanat arasındaki karşıtlıklar bu yolla keskinleşmiştir.

POPULAR PLANNING - LONDRA'DA COIN STREET ÖRNEĞİ

Coin Street, Thames nehri güney yakasında (Southbank) Waterloo tren istasyonu çevresinde yer alan merkezi konumdaki bir 'komşuluk' alanının küçük bir parçasıdır (Resim 1). İki dünya savaşı arasındaki dönemde inşa edilmiş konut stoku bu yörede büyük yer kaplar. *Victorian* ve *Georgian* stili 19. yüzyıldan kalma sıra ev örneği eski dokuya da rastlamak mümkündür. Bu eski doku çoğunlukla orta sınıf mülk sahiplerine aittir. Matbaacılık, basım-dağıtım gibi bazı küçük imalat iş yerleri Waterloo ve Charing Cross demiryolu köprüleri altındaki kemer ve tonozlar içinde yerleşmiştir. Bu bölgede oturanların büyük kısmı ya orada, ya da merkezi Londra'da (*City*) servis ve imalat sektörlerinde çalışan düşük gelirli işçi sınıfındandır. Yarı-nitelikli ve niteliksiz işçi nüfusu yanında yaşlı nüfusun oranı da yüksektir. 1961 ile 1981 arasında toplam nüfus yarı yarıya düşmüş ve yaklaşık 500 kişilik bir komşuluk haline dönüşmüştür.

Sözü edilen Waterloo semti, gerçekte merkezi Londra'nın bir parçasıdır. Güney Yaka'da görkemli kamu yapıları ve ofis bloklarının yer aldığı yapı adaları vardır. Londra Büyükşehir Belediyesi'nin (*Greater London Council, GLC*) oturduğu County Hall, St. Thomas Hospital, Shell Center, Lambeth Palace, Royal Festival Hall, National Theater, Hayward Gallery gibi çok önemli yapılar ve metropoliten işlevlerin bir kısmı, bu yörede bulunmaktadır. Dolayısıyla Londra'nın önemli iş ve istihdam merkezlerinden birisidir. South Bank aynı zamanda Londra'nın sanat ve kültür merkezlerinden de biri olduğu için yerli ve yabancı çok sayıda ziyaretçi çeken bir alandır. Waterloo'nun bu cazip metropoliten özelliklerinden kaynaklanan dış talepler ile giderek küçülen yerel toplumun ihtiyaç ve istekleri arasında oluşan gerilim, Londra'nın (merkezi alanlarının) yaşadığı planlama gelişmelerini çok güzel yansıtmaktadır:

- 1955 tarihinde Southbank ve tüm Waterloo semti kapsamlı yerleşme alanı (*comprehensive development area*) ilan edildi. 1962 ve 1969 tarihli Londra planlarında da burası merkez gelişmesi (özellikle ofis bölgesi) olarak önerildi.
- 1970'lerin başında otel yatırımcıları Coin Street ve çevresini cazip bir yatırım alanı olarak belirlediler.
- Waterloo sakinlerinin ilk örgütlü tepkisi (yine 1970'lerin başında) Kraliyet Savaş Müzesi yanındaki parkta aynı müzenin tevsii edilmesi projesine karşı kampanya idi. Bu girişim önlendi ve park korunmuş oldu.

Resim 1. Coin Street projesinin yeri ve yakın çevre planı

- 1972'de *Waterloo Community Development Group* adı altında bir sivil toplum örgütü oluşturuldu ve bu örgüt Waterloo için bir planlama stratejisi geliştirme işini yükledi.
- 1973'de bu yerel örgüt, bir seri tartışmalı toplantı düzenledi. Belediye meclis üyelerini, planlıları ve halkı davet ettiler. Bu yörede ticari ofis gelişmesine yer vermekle mevcut işlevlerin, alışveriş ve dükkan tiplerinin nasıl değişip yeni kullanışlara dönüştüğünü, yörenin nüfus kaybına dayanarak mevcut okulların kapatılmasının yarattığı sorunları, düşük gelirli kiralık konut darlığının dışa göçü hızlandığını ve pek çok başka yerel sorunu tartışma ortamına getirdiler. Alanın yaşamını sürdürmesinin ve canlılık kazanması için 'konut' kullanımının anahtar niteliği taşıdığını, konut yapılmıca alana nüfus çekilebileceğini ve bu suretle de okul ve dükkanlara talebin arttırılabileceğini ısrarla savundular.
- 1973 yılında Londra Büyükşehir Belediyesi'nde (*GLC*) İşçi Partisi yönetime geldi ve yerel toplumun sorunlarına daha yoğun ilgi gösterdiler. Waterloo yöresinde Southbank ve Lambeth semt belediyeleri de söz sahibi oldukları için farklı yetki alanları için farklı gelişme stratejileri ortaya çıktı. Planlılar çoğunlukla merkez kullanışları ve ofis gelişmesini savundular.
- Sonuçta 1975 yılında Waterloo için, küçük belediyelerin de üzerinde anlaştığı ve *GLC*'de üretilen bir planlama stratejisi taslağı oluşturuldu.
- 1976'da Güney Yakası'nın geleceği (*The future of South Bank*) adını taşıyan bir rapor *GLC* tarafından hazırlandı ve yayınlandı.
- 1977'de Lambeth Belediyesi Waterloo semti planını (*Waterloo district plan*) üretti. Bu plan *GLC*'de kabul edildi ve Lambeth Belediyesi Coin Street için yetkili hale geldi. Bu yerel planda ofis gelişmesini çok sınırlı tutan ve konut ile park kullanışlarının ağırlıklı olduğu öneriler yer alıyordu. Söz konusu plan yerel toplum tarafından da büyük ölçüde kabul gördü.
- 1977 yılı başında Londra Belediyesi sahip olduğu iki yerde 200 konutluk bir projeyi onayladı ve ilk uygulama başlatıldı.
- 1977 yılı Mayıs ayında yerel seçimler yapıldı ve Londra Belediyesi'nde bu defa Muhafazakar parti yönetime geldi. Yeni politikacılar kiralık konut yerine satılık konut sloganı ile politika sahnesini doldurdular. Gayrimenkul ve inşaat piyasası tekrar canlandı.
- Önceki yönetimin başlattığı konut projesi iptal edildi. Dolayısıyla Coin Street'de ticari amaçlı yenileme ve geliştirme taleplerine politik destek oluşturuldu.
- Yerel toplum bu tür politik gelişmelere karşı yeniden örgütlendi. Çok sayıda küçük, parçalı sivil toplum örgütlerini şemsiyesi altında toplayan Waterloo Grupları Birliği (*the Association of Waterloo Groups, AWG*) adı verilen bir üst toplumsal birlik meydana geldi. Bu yeni kuruluş Lambeth Belediyesi tarafından komşuluk meclisi olarak resmen tanındı.
- Ayrıca Coin Street halkı Londra Belediyesi'ndeki sağ politik iktidara karşı Coin Sokağı Eylem Grubu (*Coin Street Action Group, CSAG*) adında aktif bir kampanya grubu oluşturdu. 'Otel ve ofis' önerilerine karşı 'konut ve park' sloganı ile etkin bir muhalefet başlatıldı.
- Lambeth Belediyesi, önceki Londra Belediyesi planına benzer bir plan şeması hazırladı ve 251 adet az katlı konut önerisi getirdi.

- CSAG (yerel örgüt) bu öneriyi beğenmedi. Coin Street'de yer alan sekiz parselde 360 adet az katlı konut, Thames nehri boyunca 'promenad' ve park ile alışveriş dükkanları ve sosyal servisler öneren kendi planlarını geliştirdiler ve savundular.
- 1978 yılında İşçi Partisi hükümetinin çevre bakanı kamuya açık bir soruşturma (*public inquiry*) açtı ve konuyla ilgili tüm tarafları toplantıya çağırdı. Bu toplantılar tam 64 gün sürdü.
- Yatırımcı bir özel şirket Coin Street'i de kapsayan çok işlevli bir büyük proje ile katıldı.
- Yerel eylem grubu (CSAG) proje üreten profesyonel uzmanlarla çalışan aktif alt gruplar oluşturdu. Bir mimar, bir plançı, kooperatif üyesi bir işçi, yasal çerçeveyi oluşturan avukatlar ve sosyal konut kuruluşları bu örgütlerde aktif rol aldılar ve alternatif proje ürettiler.
- Propaganda ve halkla ilişkiler çok etkin bir örgütlenme içinde alt gruplarca yürütüldü. *Coin Street News* ismi ile bir yerel gazete ve haftalık bültenler yayınlandı. Tanıtma amaçlı sergiler, projeksiyonla fotoğraf (*slide*) gösterileri, sokak tiyatrosu ve çeşitli sosyal etkinlikler düzenlendi. Yerel küçük belediyeler de bu hareketlere her türlü desteği sağladı.
- 1976 da kurulan Waterloo yerel toplum birliği (AWG) hazırladığı planlama önerilerini ilgili yerel otoritelere ve merkezi yönetime iletti. Yerel planlama önerileri profesyonel uzmanların üstlendiği kapsamlı araştırma, analiz ve raporlarla desteklendi.
- Resmi müracaatlar takip edilirken çok zengin bir eylem kampanyası da birlikte sürdürüldü. Dilekçe, tanıtma ve protesto eylemleri etkin şekilde yürütüldü.
- 1980 yılı ortasında muhafazakar hükümetin çevre bakanı Michael Heseltine soruşturma toplantılarına katılan bütün önerileri geri çevirdi. Çevre bakanı konut ve istihdamı dengeli olarak sağlayacak bir planlama geliştireceğini duyurdu.
- Özel yatırımcı firmalar aralarında anlaşarak bir şirket (*Greycoat Commercial Estates Limited*) kurdular ve 1980 yılı sonunda bir revizyon planı hazırladılar. Bu plan çerçevesinde yine ünlü Richard Rogers mimarlık firmasının geliştirdiği bir projede yaklaşık 100 000 m² ofis, konut, alışveriş mekanları, hafif endüstri atölyeleri, kamu açık alan ve servisleri yer almaktaydı. Bu proje mimarlık basınında çok övgü alırken, karşı görüşlü sol basında dinazor (*the dinosaur*) ve Berlin duvarı (*the Berlin wall*) gibi takma adlarla eleştirildi.
- Özel sektörün böyle kapsamlı bir proje ile ortaya çıkması üzerine çevre bakanı ikinci bir kamusal soruşturma (*public inquiry*) açtı ve tüm tarafları davet etti.
- Yerel toplumsal birlik (AWG) Bakanlığın öngördüğü konut ve istihdam ağırlıklı ve çok işlevli bir proje hazırladı. Bu projede 400 konut, küçük işletme atölyeleri, alışveriş mekanları ve kamu açık alanlarına yer verildi. Her iki projenin felsefesi tamamen farklı idi. Özel sektörün projesinde ticari ve spekülatif yapılaşma öncelik ve ağırlık gösterirken diğerinde toplumsal amaçlar ağır basıyordu. İki projenin tek ortak özelliği, nehir boyu açık alanlar ve yaya aksları idi. Fakat bu kamusal alanların kullanıcılarının farklı olacağı kabulü vardı.
- 1981 yılı Nisan ayında başlatılan kamusal soruşturmada (*public inquiry*) çeşitli aralıklar ile tam 88 gün sürdü ve 1982 Mart ayında bitti.

- Bu soruşturma açılmadan önce önemli bir gelişme oldu. Özel şirket kendisini garantiye alacak bir anlaşma yaptı. Londra Belediyesi'nin arsaları, verilecek planlama iznine bağlı olarak üç yıl içinde özel şirkete devredilecekti. Nitekim kamuya açık soruşturma, sonunda hem özel şirkete hem de yerel birliğe ön planlama izni verildi. Fakat özel şirketin orada arazisi vardı ve belediye ile yaptığı anlaşma sonucu avantajlı konuma geçmişti. Ancak şirketin inşaata başlaması için bazı yolların kapanma izni alınması ve koruma alanındaki eski bir yapıya yıkım izni gerekiyordu.
- 1981 Mayıs'ında yapılan seçimde İşçi partisi Londra Belediyesi'nde iktidara geldi ve kısa sürede Güney Yakası Genişletilmiş Alanı'nın Geleceği (*The Future of the South Bank Wider Area*) adı verilen bir rapor hazırladı. Politika şu idi: Londra merkez aktivitelerinin Güney Yaka'ya sığmaması sınırlanacak, konut kullanışı anahtar öge olarak kullanılacak ve küçük endüstri ile desteklenecekti. Yeni sol yönetim merkezi Londra'daki çöküntü semtlerinde oturan toplum kesimlerinin ticari amaçlı yenileme projelerine karşı korumayı vadediyordu. Kiralık konut üretimi, sosyal servisler ve yerel istihdamın desteklenmesi ve belediye fonlarının bu amaçla kullanılması imar programına alındı. Coin Street'i de içine alan Güney Yaka Topluluk Alanı (*South Bank Community Area*) kapsamına alındı ve 1982 Mart ayından itibaren destekleme programı ilan edildi. Keza yeni yönetim yerel toplumsal birliğe her türlü desteği veriyordu. Tam gün çalışacak bir mimar ve çizim, basım ve çoğaltma olanakları yerel gruplara tahsis ediliyordu.
- Bakanlığın seçim öncesi özel şirkete verdiği ön iznin iptali için Waterloo toplumsal birliği ve belediyeler Yüksek Mahkeme'ye başvurular ve bakanın yerel planlama ve belediyelerin planlama politikalarına aykırı hareket ettiğini iddia ettiler.
- Yüksek mahkeme bu davayı reddetti. Kararın özü şu idi: sorun konuta karşı ofis getirilmesi değil, bakanın belirlediği politika doğrultusunda bu kullanışların uygun bir karışım ve mimari bağlamda başarılıp başarılmayacağıdır.
- Temyiz mahkemesine yapılan itiraz ve arkasından Lordlar Kamarası'na verilen dilekçeler de reddedilince özel şirketin planlama izni geçerliliğini korudu. Ancak şirketin uygulaması için Londra Belediyesi'nin taahhüt ettiği arazilerin devri için çok kısa bir süre kalmıştı.
- Belediyeler ve toplumsal birlik boş durmadı, bu defa da proje alanındaki yolların kapanmasına karşı yeni bir kamusal soruşturma (*public inquiry*) talebi ortaya çıktı. Ayrıca 400 adet itiraz bakanlığa iletildi.
- 1984 Şubat ayında, daha soruşturma bitmeden, özel şirketler grubundan dramatik bir karar geldi. Sürenin bitmekte oluşu, kaynak sıkıntısı, proje üzerinden kiracı ve alıcı çıkmaması ve projeye karşı sürekli muhalefet ve toplumsal baskı özel girişimlerin moralini yıkmıştı. Geri çekilmeyi ve kendi arazilerini Londra Belediyesi'ne satmayı kabul ettiler. Yerel toplum sonuçta bir zafer kazanmış oldu.
- Londra Belediyesi planlama-imar komitesinden bir üye (George Nicholson) bu sonucu şöyle özetledi:

Bu bir dönüm noktasıdır (*land-mark*). Yerel toplumun uzun ve kararlı savaşımının sonucunda olmuştur. Londra'nın bu çok önemli yerinde bundan böyle görülecek gelişme halkın planı doğrultusunda olacaktır. Halk için halk tarafından planlama(dır).

UYGULAMA AŞAMASI

Coin Street adını alan projede tüm arazi GLC'nin elinde toplanmıştı. Uygulama aşamasında ortaya çıkan sorun, kimin 'geliştirici' olacağı idi.

1983'te tüm tarafların temsil edildiği Birleşik Danışma Kurulu (*Joint Advisory Committee*) kuruldu. Fakat daha ilk toplantıda 'yetkili geliştirici' konusunda anlaşmazlık çıktı. Arazi sahibi ve finansmanı olan GLC bu yetkiyi istedi. Küçük belediyeler buna karşı çıktı, araziye ve yetkiyi kendi üzerlerine almakta ısrar ettiler. Yerel toplumsal birlik (*AWG*) her iki tarafa da pek güven duymuyordu. Daha önceki araziye GLC'den satın almak için girişimde bulunmuşlardı. (*Coin Street Community Builders, CSCB*) adı altında bir yerel şirket de kurmuşlardı. Sonuçta GLC ile arazinin satışı için anlaşma sağlandı. Peşin ödeme kısmı için (*Greater London Enterprise Board*) dan ipotek karşılığı bir kaynak bulundu. Taksitle geri ödemelerinde muvakkat otopark ve reklam panoları (*bill-boards*) gelirlerinden karşılanması programlandı.

Böylece örgütlenen ve bağımsızlık kazanan yerel şirket (*CSCB*) merkezi Londra'da 5.2 hektar arazinin sahibi olarak 1984 yılı sonunda uygulama aşamasına başladı. Ayrıntılı bir uygulama projesi hazırlandı ve hem yerel Belediye'den hem de Çevre Bakanlığı'ndan onay alınarak 1986 haziran ayında, önce büyük aileler için konut inşaatına başlandı.

Konutların sosyal sahipliğe kalması için çözümler bulundu. Önce konut parselleri yeni kurulan bir geliştirici örgüte (*Society for Cooperative Dwellings*) nominal değerden satıldı. Sonra, konutların içinde oturanlara satışını önlemek için, yeni bir kooperatif kuruldu ve bu kooperatife süreli mülkiyet (*leasehold*) statüsünde arazi aktarıldı. Bu düzenleme ile gelecekteki sahipliğe ve işletme avantajları sağlandı.

Nehir boyu rıhtım duvarı, yaya yolları ve açık alanların yapımını GLC yükledi ve finansmanını da üstlendi. 1986'da Thatcher hükümeti GLC'yi lağvetti ve yerine geçici bir kayyumluk (*London Residuary Body*) oluşturdu. Fakat bu kurum daha önce GLC'nin taahhütlerini bozmadı ve 1987 sonbaharında nehirboyu düzenlemeler bitirildi ve kullanıma açıldı.

Projenin diğer önemli bir kısmı restore edilecek Stanford Wharf'taki yapı içinde restoran, eğlence, alışveriş kullanışları ile bir çocuk müzesi kurulması ve ayrıca küçük imalat atölyelerinin inşaatından oluşuyordu. Yerel toplum inşaat şirketi (*CSCB*) finansmanı da karşılayacak teklif almak üzere ihale açtı. Seksenbeş adet tekliften ikisi seçildi ve bunlarla oturup pazarlık yapıldı. Projeden lüks konut ve ofisler çıkarıldığı için yatırımcılara cazip gelecek kiralama ve işletme modelleri oluşturulamadı. Ancak projenin uygulama aşamalarında da bazı değişiklikler yapılarak sonuçta ikinci etap uygulama ile konut dışı kullanışlarda devreye sokuldu.

Coin Street 1980'lerde halkçı planlamanın (*popular planning*) klasik bir örneği olarak planlama tarihindeki yerini aldı. Bu sonuca ulaşmak için yerel toplum onbeş yılı aşkın bir süre kararlı ve örgütlü bir savaşım verdi. Önce yerel yönetimlerin plan ve projelerine tekil muhalefetle başlayan hareket daha sonra çok taraflı tartışma ve danışma ortamlarında, programlı ve bilinçli bir toplumsal katılım ile sürdürüldü. Coin Street olayı, 1969 tarihli Skeffington Raporu önerisindeki gibi yerel yönetimin girişimi ile değil, aksine yerel toplumun yönetim üzerinde yarattığı baskı yoluyla diyalog kuruldu. Önce küçük bir grup örgütlendi ve yerel sorun ve ihtiyaçlar belirlendi. Bunlara cevap vermeyen her türlü girişime karşı protesto hareketi örgütlendi. Sonra daha geniş bir kapsamda Toplumsal Birlik oluşturuldu. Bu birlik içindeki komşuluklarda toplumsal

gelişme grupları örgütlendi. Bu gruplar birlikte hareket ederek planlama politikası üzerinde tartışma ve danışmaların yapıldığı (*Community Forum*) düzenlendi. Bu forumlar giderek muhalefet ve 'konsültasyon' aşamalarına geçti. Eylem grupları (*Coin Street Action Group*) oluşturularak doğrudan protesto, duyuru ve reklam eylemleri düzenlendi. Bu gruplarda her komşuluktan seçilmiş kişi ve danışmanlar görev yaptı. Toplumun isteklerini kamuya açık toplantılarda bir hukukçu ve bir teknik adam (plancı, mimar) savundu. Kendi planlama önerilerini geliştirdiler ve toplum adına yönetimlere, kamuya açık soruşturmalara sundular ve tartıştılar. Resmi planların yerel istekler ve yararlar doğrultusunda değişmesi, kendi planlarının büyük ölçüde kabul edilmesinin gerçekleştirdikten sonra da geri çekilmediler.

Uygulamayı doğrudan kendi denetimlerinde yönlendirmek için yeniden örgütlendiler. Önce kar amaçsız şirket tipi bir örgüt, daha sonra öncül ve ikincil kooperatifler kuruldu. Bunlara paralel olarak yaratılan bir danışma ve denetleme organı (*Coin Street Development Group*) da uygulamayı başından sonuna kadar izledi, denetledi, sorunları çözdü, yerel toplum en ayrıntılı konularda sürekli bilgilendirildi.

LEVERAGE PLANNING - LONDON DOCKLANDS KENTSEL YENİLEME PROJESİ ÖRNEĞİ

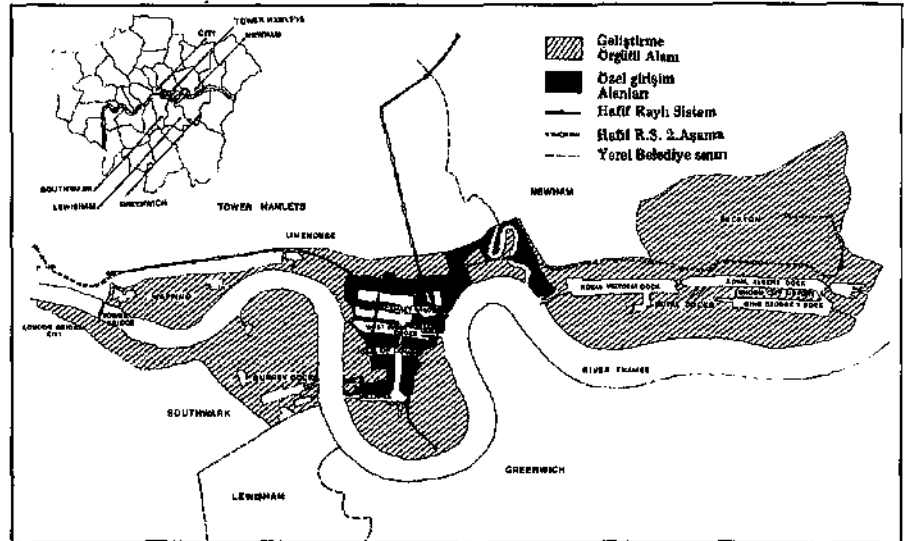
Londra 19. yüzyılda dünyanın en işlek limanıydı. Doklar bu limanın esas unsurları olarak o tarihlerde inşa edilmiş, doklar etrafında da çeşitli ağır endüstri kuruluşları yer almıştı. Gemi tersaneleri, rafineriler, gemicilik servis endüstrileri, mühendislik işleri, ve çeşitli ticari eylemlerin yer aldığı doklar ve çevresi ülkenin en büyük ve güçlü istihdam merkezi olmuştu. Doklardaki ekonomik çöküşün en önemli işaretleri 1960'ların başında ortaya çıktı. Gemicilik ve nakliye sektöründeki özel firmalar dünyadaki gelişmeleri izleyemediler, yenileştirme ve yeni teknoloji yatırımları yapamadılar. Buna karşın, aşırı ve başıboş bir rekabet içine girerek bu çöküşü hazırladılar.

Dünya deniz ticaretinde ve teknolojiye çok önemli değişim ve yenilikler oldu. Büyük kapasiteli yük gemileri ve sonra çelik 'konteyner'ler geliştirildi. Buna paralel olarak derin su terminaleri gerekti, çok gelişkin yol ve demiryolu ağları ile limanların ilişkilendirilmesi ve teçhiz edilmesi söz konusu oldu. Londra limanı bu gelişmelere ayak uyduramayınca, dünya pazarındaki rolünü ve önemini modernleştirilmiş Avrupa limanlarına (Rotterdam, Hamburg) kaptırdı.

Londra Dok'ları işe yaramaz hale gelince 1967 yılından başlayarak kapanma sürecine girdi. Önce 1967'de 'East-India' Dok'u kapandı, 1970'lerde bu çöküş hızlandı ve 1981'de de en büyüklerinden olan 'Royal Docks' kapatıldı ve 150 yıllık bir liman işlevini yitirdi.

Dok'lardaki istihdam 1967 ile 1979 arasında 23 binden yedibin seviyesine indi. Dok'lara bağlı olarak gelişmiş olan East-End'deki (Londra Doğu Yakası) imalat endüstrisi de çöküş dönemine girdi. 1961 ile 1974 arasında istihdam % 34 oranında, 1978 ile 1981 arasında da % 27 oranında düştü. Dok'lar ve doğu yakasındaki işsizlik oranı, İngiltere için çok yüksek bir rakam olan % 18.6'ya ulaştı.

Dok'ların çöküşü bölgeden dışa göç hareketini kitlesel düzeylere çıkarttı. 1966 ile 1971 arasında, Dok'lar bölgesindeki beş belediyede nüfus kaybı % 10'a, 1971 ile 1981 arasında ise bu oran % 24 mertebesine tırmandı. Özetle, merkezi Londra (The City), East-End ve Dok'lardaki, özellikle imalat ve bağlı servis endüstrilerinde görülen ekonomik çöküş, Londra'dan dış çevredeki yenişehirlere, oradaki daha iyi iş ve konut alanlarına kaçışı 1960'lı yıllardan itibaren hızlandırdı.

Resim 2. Londra Dok'ları yeri ve yakın çevre planı

DOCKLANDS İÇİN PLANLAMA GİRİŞİMLERİ

1967 de başlayan Dok'ların kapanma hareketi ilk defa bu bölgede yenileme için planlamanın gerekliliğini ortaya koydu. Çevre Bakanlığı (DOE) ve Londra Büyükşehir Belediyesi (GLC) 1971 yılında bu konuyu etüd etme görevini özel bir danışmanlık firmasına (Travers Morgan Şirketi) devretti. Verilen görev (iş tanımı) Dok'ların İncelenmesi için bir çalışma grubu (*London Docklands Study Team*) kurmak ve kapsamlı bir planlamanın stratejik seçeneklerini hazırlamak şeklinde tanımlandı. Çalışma grubu 1973 yılında raporunu bitirdi ve beş adet genel stratejiyi ilgili makamlara sundu.

- Dört strateji, az farklılıklarla, bölgeyi ticari olarak geliştirme esasına dayalı idi. Bu stratejilerde; bölgede mülk konut üretimi, lüks oteller, marinalar, alışveriş ve iş merkezleri ve bölge içine servis yapan ve Londra bütünü ile güçlü ilişkiler kuracak (*Rapid Transit System*) ulaşım sistemi önerileri kuvvetle savunuluyordu.
- Beşinci strateji, 'Bütünleştirilmiş Doğu Yakası' (*East-End Consolidated*) adı altında sunulmuştu. Bölgeyi kendi yerli halkı ve yerel otoritelerin çıkarları doğrultusunda kalkındırma stratejisi ön plana çıkarılmaktaydı.
- Bu stratejilerin değerlendirilmesi ve seçimi için politik karar gerekiyordu.
- Gelişme stratejilerini hazırlayan çalışma grubunun eğilimi kamu eliyle her türlü altyapının getirilmesi ve özel sektörün ticari yatırımları ile bölge yeniden yaratılabileceği yönünde idi.
- Özel danışmanlık firmasının hazırladığı rapor ve stratejiler yerel halk ve yönetimler tarafından beğenilmedi ve hatta, muhafazakar merkezi idarenin işçi partisi elindeki yerel (küçük) belediyelere karşı düşmanca bir politik hareketi olarak kabul edildi.
- 1973 yılı sonunda Londra Büyükşehir Belediyesi İşçi Partisi'nin eline geçti. 1974 yılında, o zamanki muhafazakar hükümetin Çevre Bakanı ustaca bir manevra ile Dok'lar raporunu geri çekti. Zaten 1973 sonrası ülke ekonomisinde dramatik biçimde zorluklar başlamıştı. Taşınmaz ve inşaat piyasası krize giriyordu ve böylesi kapsamlı projelerin uygulanması pek mümkün değildi.
- 1970'ler başında İngiliz planlama sistemine yenilikler getirilmiş, (*public participation*) ve (*consultation*) adı altında katılımcı ve danışmalı yaklaşımlar ön plana çıkmıştı. Oysa özel firmanın hazırladığı rapor ve çalışma tam tepeden inme bir tutumla ortaya çıkmış, yapısal plan (*structure plan*) ve yerel plan (*local plan*) yapılmasında önem kazanan katılım ilkesine hiç yer verilmemişti.
- Çevre Bakanı durumu iyi değerlendirdi ve bir Dok'lar Birleşik Kurulu (*Docklands Joint Committee*) adı altında bölgede tüm yerel yönetimlerin, Londra liman otoritesini ve sendikaların temsil edildiği bir komisyon teşkil edildi. Yerel halkın oluşturduğu bir grubun (*Docklands Forum*) kurulması ile temsil edilmesi kabul edildi. Yeni planlama sisteminde benimsenen örgütlenme ve katılım ilkelerine uygun bir yaklaşım böylece devreye sokulmuş oluyordu.

İki yıl içinde adı geçen ortak komite Dok'lar Stratejik Planı (*London Docklands Strategic Plan*) adı altında bir rapor üretti ve tüm temsil edilen tarafların anlaştığı tek strateji önerisi getirdi.

Yeni strateji öncekinin tam karşısı idi. Bölgede radikal bir yenileme ve dönüşüm yerine bölgenin mevcut ekonomik ve sosyal yapısını güçlendirmeyi ve

2. 1976 yılında çok taraflı geliştirme komitesinin benimsediği onbeş yıllık stratejinin genel hedefi, 'Londra Dok'larının kapladığı bu çok geniş alanların (yaklaşık 2200 hektar) sunduğu fırsatları değerlendirmek, sosyal, ekonomik, haberleşme, konut ve çevresel sorun ve yetersizlikleri ortadan kaldırmak, yerel küçük belediyelere benzer islah ve canlandırma projelerinde izlenecek süreçler için örnek oluşturmak suretiyle doğu ve merkezi Londra alanlarında uygulamak' biçiminde açıklandı. Bu genel strateji kapsamında:

- East-End'deki endüstri istihdamının öngörülen nüfus ile uyumlu şekilde stabilize etmek,
- Küçük imalat işyerlerini, özellikle kadın işçiler için canlandırmak, özendirme ve mevcut yapıları kullanılmak,
- Mevcut ve potansiyel demiryolu ve su yolu olanaklarını en çöge çıkararak kullanmak,
- Yeni endüstrilere nitelikli işçi yetiştirmek için merkezi destekli ve yerel katımlı bir eğitim programı uygulamak,
- Bölgede kamu taşıma sistemlerine ağırlık verecek bir metro ve otobüs sistemi yaratmak,
- Her sosyal kesimden nüfus gruplarının bir arada yaşamasına el verecek konut tip ve büyüklüklerinde konut alanları açmak ve mülkiyet çeşitliliği (tenure-mix) sağlamak (Yeni konut alanlarında 40 oda/hektarlık bir yoğunluk, komşuluk ve semt merkezlerinde ise bu yoğunluğu en üst düzeye çıkarmak düşünüldü. Londra'da oda başına yoğunluk 0.6 kişi iken bu bölgede bunun 0.8'e çıkarılması, aile büyüklüğünün ise 2.5 kişi olarak kabul edilmesi kararlaştırıldı),
- Mevcut yerel nüfus toplulukları esas alınarak kentsel servis ve merkezlerin planlanması fakat mevcutlarla rekabet edecek, onların canlanmasını önleyecek alışveriş merkezlerine izin verilmemesi,
- Mevcut tarihi çevre ve yapıların korunarak kullanıma açılması, bölgenin tarihini yansıtacak Dok ve tersane örneklerinin canlandırılması,
- Yenilenecek ve sağlıklılaştırılacak Dok'lar bölgesinde yaşaması öngörülen 100-120 000 nüfusa hitabedecek sağlık, eğitim, refah ve rekreasyon servislerinin sağlanması, nehir ve su yolu kenarlarında kamusal açık alanlar (16 m²/kişi) yaratılması,

gibi ekonomik, sosyal, konut, ulaşım ve diğer fiziksel hedef ve alt hedefler belirlendi.

kalkındırmayı öneriyordu. Bölgede nüfusun ikiye katlanması (100-120 000 kişi) yerel halka dönük yeni konut alanları (23000 yeni konut) açılması, yerel yönetimlerin işleteceği kiralık konutların (*council housing*) ağırlıklı olması, endüstride istihdam yaratılması (26 000 ile 32 000 istihdam), sosyal tesis ve donanımların gerçekleştirilmesi ve yerel kimliği güçlendirecek çevresel değerlerin yaratılması öneriliyordu. Özetle; yeni gelişme stratejisi ve planı Doğu yakasını ve Dok'lar bölgesini çöküntü alanı olmaktan kurtarıp sağlıklı bir yaşama ve çalışma çevresi ile donatılmış bir kent parçası olmasını amaçlıyordu (2).

- Bu planın bir çok önerisi ve genel felsefesi 1944 deki Abercrombie'nin Londra planı ilkelerine uygundu. Doğu Yaka'sını yüksek ticari rantlı bir gelişme bölgesi yapmak yerine mevcut arazi kullanım ve toplumsal değerleri koruyarak geliştirme hedefi esas alınmıştı.

- Bu plan 1970'ler sonunda iktidarda olan İşçi Partisi hükümetinin merkezi kent alanları yenileme programına ve bu amaçlı fonların kullanımına uygun düştü fakat çok kısa sürede politik ve mali krizler ortaya çıktı. 1977 yılında Londra Büyükşehir yönetimi muhafazakarlara geçti. İşçi Partili beş yerel belediye ve stratejik planlama otoritesi zor durumda kaldı. 1976'da ortaya çıkan mali krizle birlikte kamu yatırımları kısıldı. İmalat endüstrisi tekrar bir düşme eğilimine girdi. Arazi kamulaştırma, imarlı arsa hazırlama, öngörülenin çok üstünde yüksek maliyetlere tırmandı ve Dok'lar komisyonu da adamaklı güçsüz bir duruma düştü.

- 1976-1981 yılları arasında bazı Dok'lar dolduruldu, 2500 birim konut inşa edildi, bazı sosyal tesisler yapıldı, yol islah çalışmasının bir kısmı tamamlandı. Fakat özel sektör projeye tamamen ilgisiz kaldı. 1970'lerin sonunda da kamu yatırımları tümüyle kesildi.

- Muhafazakar politik çevreler bu büyük projenin zaten ölü doğduğu iddiasını yaygınlaştırıyordu. Nihayet 1979'da iktidara gelen Thatcher hükümeti de Dok'lar projesini politik bir hedef haline getirdi.

- 1981 yılında Thatcher hükümetinin Çevre Bakanı Londra Dok'ları Geliştirme Ortaklığı (*London Docklands Development Corporation*) adı altında yeni bir örgüt kurdu. Kısmen yeni şehirlerdeki geliştirme örgütlerine benzeyen bu modelin yasal tabanı 1980'de çıkarılan Yerel Yönetim Planlama ve Arsa Yasası'na (*Local Government, Planning and Land Act*) dayanıyordu. Bu kurum yerel yönetimlerin birçok yetkisini (özellikle imar kontrol yetkisini) üzerine aldığı gibi, arazi kamulaştırma, satın alma ve satma yetkileri ile donatılmıştı.

Dok'lar bölgesi planlama alanı 150 hektar daraltıldı ve 2048 hektarlık bir alan yeni otoriteye teslim edildi. Bu durumdan etkilenen üç küçük belediye bu düzenlemeye karşı çıktı. Konu Lordlar Kamarası'nda (*Public-Hearing*) oturuma getirildi. Uzun tartışmalar sonucu kamu destekli planlama (*Leverage Planning*) yaklaşımına esas olan düşünce ortaya çıktı.

- Öncelikle problem tanımı yapıldı: 'Londra Dok'larının dramatik çöküşü yalnızca yerel önemi olan bir olay değildir, ulusal ölçekte bir sorundur'.

- İkinci olarak, çözümün biçimi ve niteliği ortaya konulmaya çalışıldı: 'Mevcut planlama örgütleri ve bürokrasisinin getirdiği sınırlamaları aşacak tek amaçlı bir otorite yaratılması çözüm için zorunludur'.

- Muhafazakar hükümet, daha önce kurulmuş olan Dok'lar Birleşik Kurulu'nun (*Dockland Joint Committee*) önerilerinin gerçekleştirilemeyeceğini ve bu bölgenin canlandırılması için gerekli özel sektör yatırımlarına yerel yönetimlerin cazibe

yaratamayacağını ifade etti. Bu çöküntü alanının imajını değiştirmek için önemli ölçekte kamu yatırımı yapılması gerektiğini ve ancak o zaman özel yatırımcıların buraya çekilebileceğini iddia etti.

- Hükümetin bu iddiasına karşılık yerel toplum grupları ve belediyeler savunmaya geçtiler ve önceki dönemde de önemli işler yapıldığını açıkladılar.
- Özel yatırımcılar hükümetin yanında yer aldılar. Oysa önceki planın gerçekleşmesinde özel sektöre de pay verilmiş fakat bu alan özel yatırımcılara cazip gelmemişti.
- Yerel sivil toplum örgütleri ve gruplar bu bölgede lüks mülk konut yapımının yerel halka bir şey getirmeyeceğini savundu. Küçük belediyeler burada kiralık konuta (*council housing*) ihtiyaç olduğunu ileri sürdü.

Lordlar Kamarası'nın konuyla ilgili komitesinin açıklamasında 'Özel yatırımcının bu alana önemli bir kaynak yatırmayacağını, ancak burasının cazip bir yatırım alanı haline gelmesi ile özel yatırımların gelebileceği öne sürüldü ve hükümetin Dok'lar bölgesi için önerdiği geliştirme örgütü (*London Docks Development Corporation*) desteklendi. Sonuçta bu yeni otorite yasallaştı ve faaliyete geçti.

Bu örgütün üç temel özelliği vardı:

- Yarı-merkezi bir örgüt olacaktı. Yerel politikacıların denetimine girmeyecek fakat Çevre Bakanı kanalı ile parlamentoya hesap verecekti.
- Tahsis edilen kaynaklar öncelikle özel sektörü teşvik edecek ve alana çekecek işlere yatırılacak ve bir çeşit kaldıraç (*leverage*) görevi yüklenecekti.
- Örgütün plan yapma yetkisi yoktu ve plan özel sektörden gelecek tekliflere göre yatırım projeleri ile şekillenecekti. Ancak bu örgüt mevcut yerel imar planlarını da reddetmiyordu.

YENİLEME SÜRECİ

Geliştirme örgütünün 1991 yılına kadar toplam bir milyar Sterlin, (yaklaşık 2 milyar dolar) harcama yapması öngörülmüştü. Oysa örgütün işe başlamasından itibaren altı yılda 340 milyonluk yatırım yapıldı. Öngörülen bir milyar Sterlin'lik harcama bütçesinin % 50'sinin merkezi hükümetten gelmesi, diğer yarısının ise alt yapısı ile imara hazırlanmış arsa satışından geri dönmesi planlanmıştı. Örgütün yapılacağı harcamaların iki ana grupta toplanması söz konusu idi:

- 1- Arazi alımı, doldurma ve düzenlemesi
- 2- Ulaşım-haberleşme ağının kurulması

Örgütün ilk altı yıllık harcamalarının % 75'i arazi ve alt yapı çalışmalarına, % 25'i ise idari işler, danışmanlık, tamıtma ve pazarlama işlerine gitti.

- Öncelikle Londra'nın mevcut metro ağı ile ilişki kurulması ve yeni bir hat bağlanması düşünüldü. İlk aşamada bir hızlı ulaşım bağlantısı (*rapid transit link*) öngörülürken, sonuçta bu Dok'lar Hafif Raylı Sistemi'ne (*Docklands Light Railway*) dönüştürüldü ve alanda mevcut eski demiryolu hattı ıslah edilerek 1987 yılında birinci etabı kullanıma açıldı. Bu ilk etap için 77 milyon Sterlin harcandı. Oysa Dok'lar bölgesinin en doğudaki ucuna kadar bu hatı bağlamak için 230 milyonluk bir ilave yatırımı daha gerekliydi. Fakat bu yatırım yapılmadı.

- Burada yerleşmesi öngörülen ileri teknoloji (*high-tech*) endüstri ve ofisler için çok üst düzeyde telekomünikasyon ve özellikle kablolu iletişim ağı gerekmektedir. Bu işler iyi programlanamadı.
- Alan hazırlama en temel ve öncelikli iş idi. Önce yalnız bir alt bölgede Dok doldurması yapıldı. Buradaki imarlı arsalar için kanalizasyon, drenaj, yaklaşım yolları, yeni rhtım duvarları ve tahkimat işleri gibi mühendislik projeleri gerçekleştirildi.
- Geliştirme örgütünün iddiası 1987 yılına kadar yapılan her bir Sterlin'lik kamu harcamasının 8.7 sterlin özel sektör yatırımı çektiği yönünde oldu. Uzun dönemde ise bu yatırım oranının 1/8 den 1/12'ye çıkması öngörülüyordu.
- Ancak örgütün çizdiği bu tablonun ve yapılan hesaplamaların çok iyimser ve yanlış olduğu, gerek merkezi idare gerekse yerel yönetimlerin 1981 öncesi yaptığı önemli miktarda kamu yatırımının gözardı edildiği ortaya çıktı.
- Bu bölge Thatcher hükümetince Özel Girişim Alanı (*Enterprise Zone*) olarak ilan edilmiş ve vergi bağışıklığı tanınmıştı. Oysa yapılan özel sektör yatırımlarının çok büyük kısmı spekülatif amaçlı lüks konut ve ofisler üzerinde yoğunlaştı. Lüks konutlar oldukça iyi bir pazar buldu ve satıldı. Fakat çok abartılmış miktarda (birkaç milyon m²) inşa edilen ofis yapıları alıcı bulamadı ve elde kaldı. Bu bölgeye taşınmayı isteyen ve de buradaki ofis gelişmesini dektekleyen banka ve sigortalar bölgeye rağbet etmedi ve umulan patlama da bir türlü gerçekleşemedi.
- Herşeye karşın Dok'lar bölgesi içinde hazırlanan ve imar edilen alt bölgeler, eski çöküntü alanına göre oldukça cazip hale dönüştü ve önemli değişimler gerçekleşti.
- Dok'lar bölgesindeki dört ayrı planlama sonunda farklı karakterde, yüksek yoğunluk ve yapılaşma biçiminde, özellikle Londra silüetini değiştiren çok yüksek cam gökdelenlerle, İngilizlerin hiç de alışık olmadığı Manhattan benzeri bir kentsel imaj ortaya çıktı. Aralarında Prens Charles'in de bulunduğu korumacı ve çevreci gruplar tarafından Doklar bölgesinde yaratılmakta olan *post-modernist* oluşumlara karşı oldukça yoğun eleştiriler ve hatta kampanyalar örgütlendi.
- Bu çok büyük ve kapsamlı yenileme projesi henüz tamamlanamadı. Tamamlamak için gerekli kamu alt yapı yatırımlarına merkezi bütçeden pay almak da çok zorlaştı. Projede öngörülen maliyet/getiri oranları gerçekleşemedi. Ancak 1980 sonrası Thatcher döneminde özellikle desteklenen serbest piyasa süreçlerini kamu yatırımları ile güçlendirme, harekete geçirme hareketinin öncüsü bir planlama- uygulama stili olan kamu destekli plan (*leverage planning*) örneği olduğu için Londra Dok'ları çok büyük kapsamlı bir kentsel yenileme projesi olarak İngiliz planlamasında önemli bir konuma geldi ve gündemde kaldı.

ABSTRACT

Received : 3. 8. 1992

Key Words : Planning Practice, The New Right Policies, Planning Approaches, The British Planning System

This article attempts to convey the outlines of the planning experience in Britain in the 1980's. The Thatcher administration has introduced a new approach to planning issues along with many other parts of the established welfare state. The introduction of enterprise and simplified planning zones, the transfer of planning powers to the centrally bounded urban development corporations and the relaxation of many of the planning controls, could be taken as attacks on planning itself. These measures were taken within the philosophy of the New Right, which relies to a greater extent on market criteria in all aspects of life. However, this has not ceased the functions and activities of planning as many claim.

Despite sustained attack on planning from the New Right, planning is still being practiced and there has been no major reform of currently used planning legislation. Development plans still have a significant role in the British settlements. Most of the changes have been either revisions of policy within the existing planning system or some new additions to the mechanism.

The politics of urban change have often involved different forms of state intervention and public expenditure. Within this centrally imposed framework, local authorities and local communities persisted in the pursuit of their own goals and they have been fragmented during the 1980's into a range of different forms in the various parts of the country.

The story of 'popular planning' as exercised successfully at Coin Street in London, and that of the well-known planning experience of the Docklands, which is described as an example of the 'leverage planning' style, are presented.

KAYNAKLAR

BRINDLEY, T., RYDEN, Y., STOKER, G. (1989) *Remaking Planning, The Politics of Urban Change in the Thatcher Years*, Unwin Hyman, London.

Docklands Joint Committee (1976) *London Docklands Strategic Plan*, London.

HERBERT, D., THOMAS, C.S. (1990) *Cities in Space*, David Fulton Publishers, London.

JENKIN, P. (1984) Secretary of State's Address, *The Planner* (70:2) 15-17.

PARIS, C. ed. (1981) *Critical Readings in Planning Theory*, Pergamon Press Oxford.

